

సావిత్రిసత్యవంతీయము

ఐదంకముల నాటకము

894-82723
V55S

గ్రంథకర్త:

కుంటముక్కల వేంకట జానకిరామశర్మ

సావిత్రిసత్యవంతీయుము

ఐదంకముల నాటకము

గ్రంథకర్త:

కుంటముక్కల వేంకట జానకీరామశర్మ

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి

*

విరోధిసంక్రాంతి 1950

*

జానకిరాం ప్రెస్, తెనాలి

*

ప్రథమ ముద్రణము 1000 ప్రతులు

*

గ్రంథకర్త, శ్రీవారి దొహిత్రుడు

అం కి త్త ము

క॥ జనకుఁడు లక్ష్మీకాంతము
జనయిత్రియు, నాదెమాంబ, సంతసమంద
న్మనుకొని, ఈ నాటకమును
అనురక్తిని, వారికిడుదు, సంకిత మేనున్.

గు రు న్తు తి

నీ॥ శ్రీగౌతమసగోత్ర శిష్టసంశీలుండు
వేంకయ్య సచివ్రుఁడే వీరుతాత
కాంతస్వభావుండు సజ్జనమాన్యుండు
అప్పయ్యమంత్రి యేయనఘ తండ్రి
స్థిరతరనుతకేరి శ్రీరామయామాత్య
శుభ్రాంశుఁడే ధీరు సోదరుండు
జానకిరామయ్య శ్రీనివాస జనార్ద
నాహ్వయులే మేటియనుఁగు సుతులు

గీ॥ మాచమయు సుబ్బమయు మల్లమయును రత్న
మ హనుమాయమ్మలేవురే మంత్రిసుతలు
అదిలక్ష్మమ్మ సాధ్వయే యలఘుగృహిణి
యట్టి పంటముక్కల సువంశాబ్ధిసోము
మజ్జనకు లక్ష్మీకాంతయామాత్యుఁడలఁతు.

ఇట్లు
గ్రంథకర్త

ప్రశంస

- సీ. ఆస్థానకవులయం దగ్గరగణ్యులటంచుఁ
 బేరొందినార లాత్వేలవారు
 కదనరంగములందు ఖడ్గనై పుణ్యంబు
 వెలయించినార లాత్వేలవారు
 మంత్రులై తేఁడుల మన్ననలంబొంది
 వెలుఁగొందినార లాత్వేలవారు
 పృథ్వీపతులఁబ్రోవ వేషభాషలుమార్చి
 విలసిల్లినార లాత్వేలవారు
- గీ. వివిధ విద్యాప్రవీణు లాత్వేలవారు
 వేదవేదాంగవేద్యు లాత్వేలవారు
 విపుల నిరతాన్నదాత లాత్వేలవారు
 విబుధ జనవందనీయు లాత్వేలవారు.
- గీ. అట్టి యాత్వేలవారింట నవతరించి
 మంచివాఁడను ఖ్యాతినార్జించి యెంతో
 పూజ్యుని గాంచినావార! పోచిరాజు
 పుండరీకాక్షయామాత్య! బుధ విధేయ!
- గీ. ధర్మకృతులందు నీసహృదరులు విహితులు
 రామకోటయ్య, చలపతిరావు లమర
 లోకమునకేగిన వెనుక నాకునీవు
 కుడిభుజంబయి మెలఁగుట కూర్చిగాదె.
- గీ. బ్రహ్మ 'దీర్ఘాయు' వనుచు దీవనలువలుక
 నఖిలబృందాంకులు 'తథాస్త' ని వచింప
 జగములేలెడి శ్రీరామచంద్రమూర్తి
 పకల సౌభాగ్యములొసంగి సాకుఁగాత!

ఇట్లు

గ్రంథకర్త

విజ్ఞప్తి

చదువరులారా! నేనీ “నావిక్రీసత్వవంశీయ” మనునాటకమును సుమార్పిటికి ముప్పదియాఱు సంవత్సరములక్రిందట మా గ్రామముతోని శ్రీ చెన్నమల్లేశ్వర నాటకసమాజమువారు ఏడేని నెలక నాటకమును ప్రాయవలసిన దని నన్నుఁ బ్రోత్సాహపఱప వారల యభిప్రాయప్రకారము గ్రంథముప్రాయ మొదలిడి కొలఁదికాలములో ముగించితిని.

తదుపరి పైసమాజమువారు నాటకములు ప్రదర్శించుటమాను కొనుట చేతను, మఱికొన్ని కారణములచేతను నేనీ గ్రంథమును ముద్రణ కీయఁజాలనై తిని.

అప్పటినుండియుఁ గొందఱు బాల్యమిత్రులదేవనిగాఁ బుస్తకమునుముద్రింపింప వలసినదని కోరుచుండుటచే నిప్పటికైనను ముద్రింపించుటకుబుద్ధిశక్తులొసంగినది “శ్రీ చెన్నమల్లేశ్వరస్వామి” వారి కృపయే కానివేఱొండుకాదని నా దృఢపశ్చాసము.

పరిష్కర్తలగు “అష్టావధాని” బ్రహ్మశ్రీ చిల్లర వేంకటేశ్వరకవిగారికిని, వయోవృద్ధులయ్యును శ్రద్ధవహించి వీతికనుప్రాసి దయచేసిన “అభినవ తిక్కయజ్ఞ, కవిశేఖర, సహజ పాండిత్య” బ్రహ్మశ్రీ నర్సయ్య సూర్యనారాయణగారికిని, దయతో సదభిప్రాయములొసంగిన “ఉభయభాషాప్రవీణ” ప్రతాప రామకోటయ్యగారికిని, “సంస్కృతాంధ్రభాషా పారంగతులు” బ్రహ్మశ్రీ మూలుపూరు నుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికిని, “కవిభూషణ, కవితాప్రవీణ, శతావధాని, జ్యోతిర్విద్యా విశారద” బ్రహ్మశ్రీ ముదిగొండ బ్వాలావతిలింగశాస్త్రి అయ్యవార్లంగారికిని, “మధురకవి” శ్రీ వలేశ్వరాచార్యులుగారికిని నా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనశతంబులు.

ఇట్లు

బు ధ వి ధే యుఁ డు

గ్రంథకర్త.

ఈ నాటకమునందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

అశ్వపతి
జయశీలుడు
ద్యుమత్యేనుడు
సుబుద్ధి
సత్యవంతుడు
నారదుడు
వినముడు
మాధవుడు
కేశవుడు
భద్రుడు
యముడు
చిత్రగుప్తుడు
కింకరులు
జీవుడు
ధర్ముడు

మద్రదేశాధీశ్వరుడు
అశ్వపతిమంత్రి
సాశ్వదేశాధిపతి
ద్యుమత్యేనునిమంత్రి
కథానాయకుడు
దేవఋషి

వృద్ధతాపసి

{ విద్యార్థులు

భటుడు

ప్రేతలోకాధిపతి

యమునియొద్ద లెక్కవ్రామునాడు

యనుభటులు

ప్రేత

ధర్మఫలమునుబోధించువాడు

స్త్రీలు

మాళవి
సావిత్రి
భానుమతి
మనోరంజని

అశ్వపతిభార్య
కథానాయకి
ద్యుమత్యేనునిభార్య
సావిత్రిచెలికత్తె

పీఠిక

భారతారణ్య పర్వాంతర్గత, మహావతివ్రతామతల్లిసావిత్రిచారిత్రమును, లోకోపకారముగాఁ బ్రకటింపఁదలంచి పద్మగద్యరూపమున, హృదుమధుర పదాలిత్వముగా నాటక శైలినిగూఁటూరుమండలాంతర తెనాలిచాలూకా పెనుగుదురుపాటిగ్రామవాస్తవ్యులు, కుంటముక్కల వంశవంశిఃపారావారరాకానుభాకరులు, గౌతమసగోత్రావస్తంబనూత్రాదేమాంబాలక్ష్మీకాంతయామాత్యాగ్రనందన, వేంకటజానకీరామ శర్మాభిధానులు “సావిత్రిసత్యవంతీయ” మనుపేరుతో రచించిరి.

ఇట్టి నాటకములు పూర్వముకాళిదాసాది సంస్కృతమహాకవులే రచించియుండిరి. ఇప్పుడాంధ్రకవులును విరచించియుండిరి. విరచించుచుండిరి. విరచింపనుండిరి. ఈ నాటకమునం దుపమానోపమేయములు, భావప్రకటన కథాసంధానము పాత్ర పోషణ మొదలగునవి ప్రశంసార్హములు. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నుదాహరణములు విడువఁబడినవి. ఇప్పటి నవనాగరికులకు నాటకములపై నభిలాషమెండు.

కావుననే యిమ్మహామహుండును మహాపాపకారమనిభావించి శ్రీ పురుషులకు జ్ఞానోపదేశము చేయందలంచి మహావతివ్రతాచూడామణి సావిత్రియొక్కయు, సత్యసంధుండగు సత్యవంతునియొక్కయు, పుణ్యకథావిశేషమును నాటకరూపమున విరచించి ప్రకటించిరి. దీని ధర్మజ్ఞానవిద్యాభిలాషులెల్లకుఁజదివి నాటకశాలలలో సర్వజనులకుఁబ్రదర్శింపఁజేసి యానందమును గూర్తురుగాక.

ధూళిపూడి

2-1-50

ఇట్లు

అభినవతిక్కయ్య, కవిశేఖర, సహజ పాండిత్య

వర్ణు సూర్యనారాయణ

అ భి ప్రా య ము లు

బ్రహ్మశ్రీ, కుంటముక్కల వేంకట జానకీరామశర్మ గారి దివ్యసమ్మ
ఖమునకు — సమస్కారములు.

అయ్యా!

తమరు దయతోసంపిన సావిత్రిసత్యవంతీయ నాటక
మామూలాగ్రముగఁ బరిష్కరించుభాగ్యము నాకులభివఁ జేసినందు
లకు దమకు ధన్యవాదములు.

శైలి గంగానవంతిబోలి స్వచ్ఛమై ధారాళమైయున్నది.
రసవంతమగు కొన్నిపట్టులఁ దన్మయాత్మకుఁడనై తని. నాట్యమండలుల
వారును, బ్రభుత్వమువారును దమ యీగ్రంథము నాదరించి ప్రో
త్సాహ మిత్తురని భావించెదను.

నిడనూనూరు }
శృష్టాజిల్లా }
1-1-50 }

ఇట్లు
లిఖింపఁబడినది
చిల్లర వేంకటేశ్వరకవి.
అష్టావధాని

బ్రహ్మశ్రీ, కుంటముక్కల వేంకట జానకీరామశర్మగారిచే
రచింపబడిన సావిత్రిసత్యవంతీయ నాటకమునుచూచితి. ఏమా
త్రముకుంటునదనినై లియు, త్రోపుడులు పెట్టుకొనుచు భావవరంపరలు
గలిగి మిగులచూద్యముగానున్నది.

ప్రజాసామాన్యమున విక్కిలివాడుకయందున్న ఇట్టితివృత్తము
లను దృశ్యకావ్యములుగా చిత్రించునపుడు కవిబాధ్యత మివులగొప్పది;
పాతపోషణ, రసపోషణ, సందర్భకుద్ధిలోనగువానిపైగ్రంథకర్తప్రత్యేక
శ్రద్ధయించవలయుననుట ఈకవిగారు గమనించియేయున్నారు. కవిగా
రీరీతిగనే భాషాసేవచేయుచుందురుగాక.

మోదుకూరు }
7-1-50 }

ఉభయభాషాప్రవీణ
ప్రతాప రామకౌటయ్య
P.O.L

సకల సాధ్యమతల్లియగు సావిత్రి దేవి చారిత్రము లోకశాస్త్ర విదితమై సాధుజన సమాదరణీయముగా మన్నదిగదా! పాత్రవత్సమును పారమహంస్యమును ఒక్కటియే అను సుజనసూక్తికి లక్ష్యమై “అనన్య మనుభోక్తవ్య” మను ప్రారబ్ధమును నిజించి సర్వభయదమైన జ్యోత్యువునం దభయము నొందిన ఈ దేవిమాహాత్మ్యము వాఙ్మనసా పీతము.

ఇట్టి పవిత్రచారిత్రమును సర్వజన హృదయంగమ మగు నాటకశైలిని రచించుట ఉభయతారకముగాన సాధ్యమనుటకు సంశయములేదు.

గుంటూరు మండలాంతర్వర్తి, తెనాలితాలూకా, పెనుగుదురు పాటి గ్రామవాస్తవ్యులును, కుంటముక్కల శుభవంశమణి దీపాయ మామలును, ఐన బ్రహ్మశ్రీ వేంకట జానకీరామశర్మ గారి సావిత్రి సత్యవంతీయ నాటకరాజమును లోకోపకారార్థము రచించిరి.

ప్రసాదాది గుణములుకలిగి మృదుమధురశైలి నొప్పుచున్న యీకవిచండ్రుని కవితామృతమును కొంత ఆస్వాదించి పరమానంద భరితుండనై తిని. అవిగీత నీతిబోధకమగు నీనాటకములోని మధువు లాస్వాదించిన గుణగ్రాహులు కళ్యాణభాజనులు కాకపోరు.

సత్యదేవతానుగ్రహమున సావిత్రిసత్యవంతులవలె ఏతత్కవితా కవిశ్రేణులూచంద్ర తారకముగ నుఖంతురుగాత.

బ్రహ్మశ్రీ, కుంటముక్కల వేంకట జానకీరామశర్మకవిగారు నాకపూర్వపరిచయులు. వారికినాయందు విశ్వాసముకలుగుటకు కారణము శ్రీ జానకీరాంప్రెస్ వారు. శ్రీ కవిగారున్నదొలుదొల్తయిదియేచూచుట. వారి యీ “సావిత్రిసత్యవంతీయ” మనునాటకమును నాకొసంగి దీనినిమీరామూలాగ్రముగాజూచి, మీయభిప్రాయము మెసంగుడనియనుటచే, నేనీ నాటకమును నాందిమొదలు గద్యంతము వఱకు శ్రద్ధగావించిని.

పండితులుదోషజ్ఞులనుట సర్వసామాన్యవిషయముగాఁద్రోచి వుచ్చి యీనాటకమునందు నన్నానందింపజేసిన విషయములనుప్రశంసించుచున్నాను. కవిత్వమువెతకితెచ్చియతికికొనినట్లులేకధారాళముగానున్నది. పాత్రోచిత్యము చక్కగాగమనించి వ్రాయబడియున్నది. సావిత్రికి తల్లిదండ్రులు, అత్తవారింటనుండు ధర్మములనుపదేశించునపుడు లోకసామాన్యధర్మము వ్యక్తీకరింపబడుచున్నది.

భూలోకమునకు యమలోకమునకు సరిహద్దునిర్ణయము, యమధర్మరాజుచేఁజెప్పించునప్పుడును, యమభటులచేఁబట్టుకొనఁబడిన యొక జీవప్రక్కలోత్రాచుపామసికొడుకునకు బోధించునప్పుడును, తమవంశపరంపరాసహజసిద్ధమగు కరణీకములోనిఘాటుతనము వెలువరింపఁబడుచున్నది.

యమధర్మరాజుముందు యమభటులువేరువేరుగా ననేకజీవులనుతోడ్కొనివచ్చినప్పుడు చిత్రగుప్తునిచే వారివారి పాతకములు నిర్ణయింపబడి, వానికిఁదగినశిక్షలను యముఁడు విధించునప్పటిఘట్టము సహజముగా భారతీయమతధర్మములను బోధించుటయేగాక యధర్మములూచరించునడఁగలిగెడు సరకబాధలవలని భయమునుసూచించుచున్నది.

సావిత్రి యమునితోఁజెప్పినఁ బరివ్రతగాథలు శ్రీలకు నీతిపదేశించుచున్నవి. కాన యీ నాటకమువ్రాసినకవిగారు ఆంధ్రదేశ

మునకు నై తిక సాహాయ్య మొనరింపజాలిరి. వీరు యీ నాటకమును చాలా చిన్నతనములో వ్రాసితిమని చెప్పియుండిరి. నేడువీరితో బాటు కవితా కన్యయు ప్రాధమ్యముండును. కాన చక్కని నాటకములను వ్రాసి భాషాసేవయొనర్చి, ఆంధ్రజనస్థుతి పాత్రులగుదురుగాల! వీరు యీ నాటకమున పలుమారు ప్రాసంగిక వశముగాఁ బేర్కొనినవరమేశ్వరుడు వీరికి దీర్ఘాయురారోగ్యకీర్తులనుసంగి రక్షించుగాల!

స్వస్తి శ్రీ

ఈమని

తెనాలి తాలూకా

డి 11-1-50

ఇట్లు,

కవిభూషణ, కవితాప్రవీణ, కళావదాని, జ్యోతిర్విద్యావికారద.

ముదిగొండజ్వాలాపతిలింగశాస్త్రిఅయ్యవారు

కవిత నావిష్కరింపఁజేయుట ఒక సుకృత విశేషమందును. అందును గద్య పద్యరచనలకన్న నాటకములరచించుపట్ల కవిలపూర్వ భావనిష్ఠాగరిష్టతను రూపొందించును. నటకుడుకానివాఁడు నాటకము రచింపజాలఁడు.

ఈ సావిత్రిసత్యవంతీయమునురచించిన మన్నిత్రులు బ్రహ్మశ్రీ కుంటముక్కల వేంకటజానకీరామశర్మగారు నటకుఁడా యనియందు రేమో! కాదు - అని నేనే చెప్పుచున్నాను. మఱి స్వవచోవిఘాత మగుటలేదా! యనిబల్కుడు. సమాధానమిది.

జగన్నాటకమున తా ధరించినపాత్రలో ధర్మాధర్మముల - యుక్తాయుక్తముల - న్యాయాన్యాయముల సమాలోచించుకొనుచు అడుగడుగున తన యుజ్వలభావప్రకటనచేయుచు జీవితమును గడపు చున్నకవి.

తాను సముపార్జించిన స్వానుభవవిశేషములను సావిత్రీ సత్య
వంతుల పాత్రలలోనిదిగి చూపించిన నన్నివేళకల్పనలు - మధుర
భావములు - ధర్మనిరూపణములు హృదయములు.

తపోవనమునసత్యవంతునెడసావిత్రితోలిపీక్షణములోని మధురిమ
మునను - తా వలచిన కడుపేదయగని చేపట్టుపట్ల సావిత్రి తలిదండ్రుల
యనుమతిబడయు భావనిష్ఠను - భర్తజీవములు తెచ్చికొనుటకు
యమునితోడి వాదప్రతివాదముల సల్పుతావునను - అశ్వపతి ద్యుమ
తేనరాజగౌరవలాంఛనములు నెరకొనుసంభాషణములను కవికలము
తాండవించినదనుటకెట్టిసందియమునులేదు.

ధర్మోపదిష్టములగు గద్యపద్యకావ్యముల గూడ నీ కవిచే
వ్రాయించుటకు పరమేశ్వరుడు వీరికిప్రసన్నుడగుగాక యని నా
యభీష్టము.

మధురకవి

తె నా లి }
12-1-50 }

ఏ లే శ్వ రా చార్యు లు
విశ్వజ్ఞమండలి

సా వి త్రి స త్య వం తీ య ము

నాం ది

మ. తన రాజ్యంబు రిప్పుల్లరించినను సిందావాక్యముల్బుల్కు చు
న్నను గట్టంబులు వెంబడించినను నానా ప్రాణింద్రంబుల
స్థని మాయావృత మీ ప్రపంచమునుచు న్భవిించి సత్యంబు ద
ప్పని రాజన్యకమారు నొమిన తపఃప్రావీణ్యమేలు స్థిమున్.

గీ. జనపదంబులఁ బెడఁబాసి వనములందుఁ
బరమనిష్ఠాగరిష్ఠతఁ బ్రబలియుండు
భక్తసంచయ రక్షణ భరత్యైన
సరహరియె ప్రోచుఁగాత మీ సర్తకులను.

(సూత్రధారుడు నాంద్యంతమునఁ దెరవంకఁజూచి)
సూత్రః:-ప్రేయసీ! నీయలంకారముపూర్తియైనచో నెకమాటిటురమ్ము
నటి:- (ప్రవేశించి) మనోహరా! ఇదే వచ్చితి. [నమస్కరించును]
సూత్రః:- ఆహా! ఏమి యీ శృంగారము !

గీ. ఉల్లిపొరవంటి హఠాంబట్టు వల్లెవాటుఁ
బసిడిహారంబు లటులిటుఁ బడుచునుంటఁ
గంటి నుద్వాహవేళ నొ కాంత ! మరలఁ
గాంచితిని నేడు కన్నుల కటవుదీట.

నటి:- ఆ విషయం బటుండనిండు. ప్రస్తుతము నన్ను రమ్మనిన కార
ణముఁ దెలుప వేడెద.

సూత్రః:- ఏమీ ! కారణమెఱుంగవా ! అట్లయిన వినుము.

చ. పరసులు పండితోత్తములు సత్కవిసర్దులు నాటకప్రియు
ల్వరుఫలు దీర్చియుండిరదె ! వారలఁ గంటివె ! తోయజాతీ ! ఈ
వరభవసంబునం గలుగువారల వాంఛితమేమొకో యటం
చరయుటకై యిటు ల్పిలువనయ్యెను గారణ మీ వెఱింగితే ?
నటి:- నాథా! నన్నడిగెదరేల !

గీ. ఎల్లకార్యంబులను నిర్వహించుకొనుచు
బడచులంజట్టి యేడ్చు నర్భకులతోడ

మనము తీటిక లేకింట సంచరించు

నింతులకు నన్యవిషయంబు లేమివట్టు.

నూత్ర:- సఖీ! ఇంచుకయైనను విచారినరేక పోయితివే! సఖాస్తా
రులు మనమిచటఁ బ్రదర్శింపఁజోవు రూపకనామ మెద్దియో
వినఁ గుతూహలులై యున్నారు గదా!

నటి:- అది యెద్దియో నేనునువినఁగుతూహలినై యున్నదాన.

నూత్ర:- (అత్తర్పము నభినయించుచు) ఏమీ! అదియు నెఱుంగవా?

గీ. కులటలకు నెల్ల సతిభక్తిఁ గలుగఁ జేయుఁ

జెనటులకు నెల్ల గురుపూజఁజేయఁ గలుపు

నెల్ల జగముల కానందమిచ్చు చుండు

నిద్ధ సావిత్రి సత్యవంశీయ మబల.

నటి:- అద్దానిని రచించిన కవి యెవరు ?

నూత్ర:- కవితో నేమి ప్రయోజనము ! నాటక గుణాగుణంబులే
ప్రధానములు గదా!

నటి:- కాదు! కాదు!! మనమేదేని యొక నాటకమును ప్రదర్శింపఁ
బూనినపుడు పురంబుల జనంబు లే కవివద్యునిచే రచింపఁబడిన
దని యడుగుట సామాన్యమే కదా! అటులనే కవి యెవరో
వినఁ గోరెద.

నూత్ర:- సరి! సరి!! నిజమే. మఱచితి ఎవరంటివేని చెప్పెదనువినుము.

గీ. కుంటముక్కల వంశాబ్ధి కుముదహితుడు

గౌరమన గోత్రుడు నియోగికర్మకుండు

నాదెమాంబ లక్ష్మీకాంతయల సుతుండు

ప్రథిత వేంకటానకీరామశర్మ.

కాంతానణి! ఇప్పటికే కాలవిలంబమును గూర్చి సఖానదు
లొందురులతో ముచ్చటించుకొను చున్నారు. మన మింక
భావికర్తవ్యంబునకుఁ ద్వంపడుదము రహ్మా.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

[ఇది ప్రస్తావన]

శ్రీరస్తు సావిత్రి సత్యవంతీయము

ప్రథమాంకము

(సావిత్రియుఁ, జెలికత్తెయగు మనోరంజనియు నిజపురము నకుఁబరిసరమున నున్న తపోవనములోనికిఁ బ్రవేశింతురు.)

సావి:- మనోరంజనీ ! వనంబెంత యానందాతిశయముల నొప్పారు చున్నదో చూచితివా ?

చ. సకల లతావిశేషములు చక్కని సదృశములో యనంగ, వా నికినిడు రంగవల్లి కల నేర్పును జూపెడు రంగులోయనన్
వికచనుమంబులల్లవె, నవీనపుఁ బాటలనేర్చుచున్నవా
శుకపికలోకమో యనంగ సొంపువహించె వనంబుఁగాంచితే !

వెండియు,

నీ. వల్లెఁ బట్టణమును బాసి జపముఁజేయు
తపసుల కిరవైన ధానుమెద్ది ?

దొంగతనమునేసి దొరలకుఁ జిక్కని
పాటచ్చరులకు నివాసమెద్ది ?

మృధఁ బరాజతులయ్యుఁ బృథ్వీరమణు లాలి
బిడ్డలతోఁ జేరు విశ్వమెద్ది ?

జంతుజాలములెల్ల సహజవిరోధముల్
తీతచరించు ప్రదేశమెద్ది ?

గీ. ఓవధీతతిఁ బెక్కింట నొప్పునెద్ది ?
భూరిసంపదలిచ్చెడు భూమియెద్ది ?

సకలజనులను గాపాడు సరణియెద్ది ?

యనిన మనమిప్పుడున్న యీ వనముగాదె !

ఇదియునుంగాక, సకలజనుమ సరివిశాభిరామంబును, సమస్త
తరు శోభితంబును, నిఖిలవర్షి కోలాహలంబును నయి నేత్రా
నందకరంబులగు సరోవరంబులును, గలిగి యొప్పురు నీ వన
విశేషంబులఁ గాంచుచున్నది మొదలు, మన నికాయంబుల
మాటయే మఱపునకు వచ్చుచున్నదిగదా !

మనూ:- ఇట్టి మహావైభవంబులఁ దులఁదూఁగు నీ యరణ్యంబును
గాంచినది మొదలు, నీకేకాదు, నాకును నటులనే, తోఁచు
చున్నది.

సావి:- అదిగో ! అటుచూడు.

గీ. పావురము డేగయును గూడి పాటుచుండె,
కోకిలయుఁ గాకమునుగూడి కూయఁదొడఁగె,
ఖనకమును బిల్లియునుగూడి గంతులినుచు
నుండె, జాతివిరోధంబు లుడిగి యచట.

మఱియు,

క. మృగయుఁడు హింసింపకయే
ఖగములఁ బరికించుచుండె గడు సద్బుద్ధిగా
బగఁ గొనువారలు లేరీ

జగతిని నిటువంటి సఖ్యసంపద గలదే !

మనూ:- అమ్మా ! ఋషీశ్వరు సేవించు నిమిత్తమును, వారిచే నిర్వ
హింపఁబడుచున్న పాఠశాలలోఁ జనువుకొనుటకును, మనము
బయలుదేరితిమే కాని, నృధగా నీ వనంబునఁ గల వినోదం
బులఁజూచుచుఁ బ్రార్థువుచ్చుకొనవచ్చినవారముకాముగదా !

సావి:- ఔను ! కాదన్నవా రెవరు ? పోవుదమువద.

(అని కొంచెము నడచి, ఆశ్చర్యము నభినయించుచు)

నెచ్చలీ ! ఆ దివ్యనుందరుని జూచితివే ? ఆ హాహా ! నే నీ

దినంబున నే వుక్త్యాత్ముల మోముఁజూచి బయలుదేరితి నా; లేక, నా పూర్వజన్మనుకృతఫలమే యారీతిఫలించఁజొచ్చెనో కాని, నేఁడు నా మనోరథంబులలో నెకటి మాత్రము, నెఱవేఱఁగలదని నాకుఁ గొంత యాస ప్రేషము చున్నయది. ఏ మంటివేని ?

నీ. రాకాసుధాకర ప్రభమించు వదనంబు

శ్రీకారములమించి నెలఁగుశ్రుతులు

కిసలయంబుల నేలు కెమ్మోవిచందంబు

కలువలనెంచు మేల్ కనులతీవి

యరవిందములనెంచుఁ గజస్థావరంబు స

చ్చామికరంబు మైచాయడంబు

బంభరంబులదోలు బారు వెండ్రుకచాలు

దాడిమిఁగేరు దంతముల తీరు

గీ. కులుకు బెళుకులు నా నడకల ఘటింప

విరహిణీశ్రీల వేటాడు వేటకాఁడ

యనఁగ నెప్పెడు యవకుండ వనములోన

మెఱసె నాచక్కిఁ దొలకరిమెఱపు ప్రౌల.

నా కోమలాంగుఁ డెవరోకాని, నే నా దివ్యనుందరుని దర్శించి నది మొదలాత్తఁడే వరుఁడు కావచ్చునని యించుకంత, యాస ప్రేషము చున్నయది. ఇదియునుంగాక, మన్మథసాయకంబులా హెచ్చుచున్నవి. మనసా చలించుచున్నది. నడచెదనన్నఁ బాదములా తడఁబడు చున్నవి. వీని కంతకుఁ గారకుండతఁడే కావున నాతఁ డటనుండనేమో యించుక యావలకుం జని పరికించి వచ్చెద. ఛలీ! నీ విచటనే యుండుము. [కొంచెము నడచి] ఓ! మన్మథాకారా! సౌందర్యరాశీ!

గీ. దారిఁ గానకయుంటి దై త్యారిసాక్షి

నెఱ్ఱకడకేగు మార్గంబు నొడయాత్మ!

తెలిపి పోగదె మొఱులిడు దీనురాలి

రక్షణమునెవడు నుండు భద్రంబాశండు.

(చిన్నబోయి) ఏమీ నా కేమనోనైనై కల్యము ! కన్నేమైనఁ జెదరి యుండెనా ! లేక ప్రాయమే నా కిట్టి తోట్రుపాటును గలిగించెనా ! ఒకవేళ నీ రెండునుగాడేని మనుష్య పంచారములేని యాయరణ్యంబున నెచ్చెలులతోఁ గలిసి మాట్లాడినట్లు మాట్లాడఁ గలుగుట యెట్లు ! ఏది యెట్లున్నను ఋషీశ్వరు నేవ కరుగవలయునుగదా ! నా కంటె ముందు మనోరంజని, పోయియుండదుగదా ! ఈ యాలస్యమును గూర్చి ఋషీశ్వరులు నన్నేమైన, నడుగక మానరు. అడిగినప్పుడు పితృసమానుడైన గురువు గారితో నే నీ జరిగిన వృత్తాంత మంతయుఁ గొంచెమైనను దాచక యెఱింగించెద. అందునిరాదటఁ గాని నా మనస్సందేహము తీరదు. నా కొరకు మనోరంజని వేచి యుండునేమో ! నే నిప్పుడే యామెను గలిసికొని ఋషిసేవ కరిగెద. (అని వెనుకకుఁ దిరిగి మనోరంజనితో నిష్క్రమించును)

(తెరవడును)

ద్వితీయ రంగము

(అరణ్యము, జితేంద్రియ మహర్షి అశ్రమము)

జితే— (తనలో)

ఉ. శ్రీ రమణీమనోహరుఁ డశేషజనంబులఁ బోచుతండ్రి, సంసారమహర్ణ ప్రాత్రరణ సాధితకర్త, పురంధరాది బృందారక కిర్తనీయుడు, వదాన్యుఁడు, దారుఁడు, యాతుధాన సంహరకుఁ డెల్లనేశల మదాత్మఁ జరిక్ష యొనర్ప వేడెదన్.
మఱియు,

సీ. దుర్మార్గ నిరతుల దుండగంబులు వాపి,

సన్మార్గరతులఁ గాఁ జలుపు నెవఁడు ?

సకలలోకంబుల సకలభూతంబుల

కాకారమైత్రాణి నాద్యుండెవడు ?

జనపదంబుల బాసి జనతపంబులజేయు

సంజనమిశ్వరులకు సాక్షిమెవడు ?

పరునాల్గు భువనంబు లుదరంబున నిమిడ్చి

రాగియై విలసిల్లు రాజెవడు ?

గీ. భూరదానవ చయములఁ గూల్చెనెవ్వఁ

డాదిమ ధ్యాంతరహితుండై యలరునెవ్వఁ

డట్టి పరమేశు. మాధవు ననుదినంబు

భక్తిఁ బ్రార్థింతు మదిలోన ముక్తికొఱు.

బ్రహ్మచర్య, గార్హస్థ్య, వానప్రస్థ, సన్యాసములను, నాలు
గాశ్రమములలో, గృహస్థాశ్రమ ముత్తమ మని పెద్దలు వచిం
తురే కాని, దానికన్న నశేష జనపోషణ ప్రాభవండును,
శిష్టజనరక్షకుండును, దుష్టజనశిక్షకుండునునగు శ్రీమన్నారాయ
ణుని దివ్యచరణారవిందంబులఁ గొనియాడుచు, నెల్లప్పుడు,
హరినామస్మరణఁ జేయుచు, గండమూలంబుల భుజించుచు,
వనంబుల, దపంబాచరించుకొను మాబోటి యతీంద్రుల,
నస్తైశ్వర్యంబులఁ దులఁదూగు నయ్యింద్రుని సమానులగు వా
రెల్లరుఁ “ గాఢాయ వస్త్రంబులఁ గట్టుకొను వారందఱు
యతులేనా ” యని పరిహసించుకొనెను, “ జాతస్య మరణం
ధ్రువం ” బను నార్యోక్తి నించుకయైనను బాటించు వారొక్క
రైనను, లేరు. పోనీ! నా కెందుల కీ గొడవ ? నేడింతవఱకు
మదీయ శిష్యులలో నెక్కరైనను రాకుండుట కేమిహేతువై
తెలియకున్నది. ఎవరు రాకపోయినను సావిత్రి యొక నిముస
మైన నింటికడ మగలుగదీ కాదు. ఒకవేళ యావనవతి
యగుటచే,

క. జననీ జనకులు “పుత్రీ!

చన వల దీక్షమీఁదఁ జదువుఁ జాలింపు” మనన్
మనమునఁ గుండుచునుండెను

జన వంద్యుంబయిన కావ్య సంపద కొఱకై.

(అంతఁ బుస్తకములతో మాధవ కేశవులు ప్రవేశింతురు)

మాధ:- క. వందనము తాపసేంద్రా!

వందనము దయాంతరంగ! వరగుణసాంద్రా!

(అని నమస్కరించును)

కేశ:- వందనము గురువరేణ్య!

వందనము మహానుభావ! వందనమార్య!

(అని నమస్కరించును)

జితే:- ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధిరస్తు. శ్రీఘ్రమేవ విద్యా
ప్రాప్తిరస్తు.

మాధ } అయ్యా! నే జాలశ్యముగ వచ్చినందులకు తమింపఁ
కేశ } గోరెడము.

జితే:- (ఆశ్చర్యము నభినయించుచు) ఏమేమీ! మిమ్ముల తమింప
వలయునా? మంచిది. సావిత్రి యెక్కడ?

మాధ:- అయ్యా! రాలేదండీ.

జితే:- రాకపోవుటకుఁ గారణమేమైయుండునో, మీ కేమైనఁ దెలి
యునా!

కేశ } (గడగడ వణకుచు) అయ్యా! మాకుఁ దెలియదండీ.
మాధ }

జితే:- మాధవా! ఏదీ! భగవత్పార్థనఁ గానిమ్ము.

మాధ:-

చ. కరముల శంఖచక్రములుఁ గాంచనచేలము త్వాక్ష్యవాహనం
బరయఁగ శార్ఙ్గమునల్లిగి యాజినెనర్చుచు దుష్టశిక్షకై

సరసజనాళి కెల్లరకు సౌఖ్యమొసంగెడు వాడెవండోయా
వరమదయాళునిం గొలుతు భవ్యశుభంబాడఁగూర్చ నిచ్చులున్.

(అంతః ఋస్తకములతో సావిత్రి ప్రవేశించును.)

సావి:-గురుత్తమా! అభివాదములు.

(అని నమస్కరింపును)

జతే:-అయుష్మతీభవ!

సావి:-విబుధాగ్రేసరా! గురువరా!

ఉ. ఉచితర కావ్యనాటకము లున్నవిగాయని యచ్చటచ్చట
నిరచిత నాల్గు శ్లోకములు పెద్దలు మెచ్చెడి భాతి వల్లనం
గఱపిన సాహితీ గరిమ గల్గ దెంతటి వారికైననొ
గురువర! చెప్పవే వరుసఁ గూటమి మూర్ఖక కావ్యసర్గలన్.

జతే:-అమ్మా! సావిత్రి! నేఁ డెంత కర్ణానందముగ వచ్చితివి!
ఇప్పటి కెడతో విద్యార్థులు నా యెద్ద విద్యనభ్యసించిన వా
రుండిరి; కాని వారిలో నెక్కరినొటనైన నిటువంటి శుభ
ప్రదమైనమాట వచ్చినదేకాదు. ఇదియునుంగాక, “తిను
మన్నఁ బులియైనను దినదనునట్లు” చనువు చెప్పించెడి వార
లుండఁ జదువుకొన నెల్లక, మూలఁమూలం దూటి నిరక్షర
కుక్షులై చెడిపోవు వారెడతో కలరు; గాని తుద కా ఫలితము
ననుభవింపఁ తప్పనది కాదు. మఱియుఁ బాఠశాలకుఁ
బోయెడు పిల్లకాయల లక్షణంబులఁ గొన్నింటి నెఱింగించెద
నాకర్ణింపుము.

మ. తలిదండ్రుల్ బడికంపుచో నుతులు తాళంజేరి యేడ్వంగఁ “బం
తులతోఁ జెప్పుడుఁ గొట్టుకుండ” నని నీతుల్ సెప్పి యోదార్చియా
వలఁ బంపంగను బోవుటే యరుదిఁ కేపాఠంబు రాదేగినం
దెలియంజాలర దెంత చెప్పినను బ్రీతిగా శ్రద్ధలేకుంటచేక.

సావి:- ఋషిచంద్రమా! ఇవియన్నియు మీ యనుభవములోని సు
గతులనియే నానమ్మకము.

జితేం:- జాను! త్రొత్తగఁ గల్పించి చెప్పిన దేదియు లేదు.

మాధ:- (కేళవునివంక జూచి) కేళవా! ప్రాతపాఠము లేమైనను జదివితినా? గురువుల వారీ దినము పరీక్షింతుమని కదా మనతోఁ జెప్పి యుండిరి.

కేళ:- జాను! ఏదో యొకనూఱు నిన్న నిచటనే చదివితిని.

జితేం:- (మాధన, కేళవుల నవలోకించి) మీరుపోయి, యా పూల చెట్లకు నీళ్లు పోయిండు.

కేళ:- } చిత్తము. (నిష్క్రమింతుడు.)
మాధ:- }

సావి:- ఋషీశ్వరా! త్రొత్తపాఠం బే దేని సెలవియ్యరా?

జితేం:- అమ్మా! సావిత్రి! అటులనే చెప్పెదను; కాని నీ వీ దినంబున, మదీయాశ్రమంబున, కాలస్యముగా వచ్చుటకుఁ గారణంబేమై యుండును ?

సావి:- (తలకుంచి మాటాడ కూరకుండును.)

జితేం:- అమ్మా! నిరుత్తర వై తివేల !

సావి:- ఓ పంశితమాన్యా! గుగుచరా! కారణం బేమున్నది.

(అని సందేహించును)

జితేం:- అమ్మా! సావిత్రి! కారణము లేదని సందేహించి, నీవు చెప్పకున్నను, నీ నదనకమలంబున నేదో కారణ మున్నటుల స్పష్టమగు చున్నది. కావునఁ దగిన సమాధానమును జెప్పము.

సావి:- (ఊరకుండును.)

జితేం:- అమ్మా! ఊరకుండెదవేమి ! నీ వెటువంటి పరమరహస్యమై ననుభిల్మనమానుండనగు నాతోఁజెప్పవచ్చు; దానడప్పులేదు.

సావి:- గుహత్తమా! (అని సిగ్గు నభినయించును)

జితేం:- తల్లీ! సిగ్గుపడెదవేల ! నిస్సందేహముగాఁ జెప్పవచ్చు:

సావి:- ఋషికులతలకా! నేనీ దినంబున భవదీయాశ్రమంబునకు వచ్చు.

అంత భ్రమ నొందిన మనస్సు గలదాననై యా నూతన పురుషుని రూపలావణ్యంబుల గుఱించి విచారించుచు, నే నెక్కముహూర్తకాల ముచ్చటనుంటి నందియేకాని, మతేవియ నెఱుంగ. మీ కొకవేళ నాయుపకుని వృత్తాంతము దెలిసినయెడల నాకుఁజెప్పఁ బ్రార్థించుచుంటి.

జశేం :-అమ్మా! నీవు నిక్కము వచ్చిచితివి. నే నా బాలుని గూర్చి నాకుఁ దెలిసినంతవఱకుఁ జెప్పుచున్నాఁడ నిదయే యాకర్షింపుము.

సీ. నిత్య సత్యవ్రత నియతి నుండెడువాఁడు
తల్లిదండ్రుల యాజ్ఞఁ దాఁడువాఁడు,
వట్టాస్త్రములనొలిఁ జదువనేర్చినవాఁడు,
పజ్జన న్నేహంబు సలుపువాఁడు,
నవకార మొసరింప నాత్మ యొప్పనివాఁడు,
సన్మార్గ పద్ధతిఁ జనెడువాఁడు,
కాంచనంబును మించు కాంతి గల్గినవాఁడు,
జ్ఞాన యుక్తబై న శమమువాఁడు,

గీ. నిశ్చల భూతులు లొకటిగ నెప్పునమునఁ
దలఁచు పండెడు వాఁడనె తనరియంట.
వసుధ జనులెల్లరును సత్యవంతుడనఁగఁ
బేరుఁ గన్నాఁడు దిక్కులఁ పిక్కటిల్ల.

అదిగో! కనఁబడుచున్న యా పాదపంబు క్రిందఁ దవం బాచరించుకొను స్పృహండగు ద్యుమతేననునిపుత్రుండు సత్యవంతుండు. అతనికిఁ బిత్రశ్రవ్వండను నామాంతరంబునుం గలఁడు. అతని తండ్రి యాది నుండియు మునివృత్తి నున్నవాఁడు కాఁడు. కొంతకాలము సాశ్వదేశమును బరిపాలించి, పిమ్మట వృద్ధాప్యంబున కన్నులులేమి శత్రువులచే రాష్ట్రంబు వెగలఁగొట్టఁబడి యా కారణంబున విగతరాజ్యుడై చారాపుత్రీ సమే

తంబుగ నీ పనంబునఁ గాలంబు గడపుచున్నవాడను. అతని
 రొమ్మకుఁ నన్ననూ సమస్త విద్యలయందును నిపుణత్వమురానిన
 దిట్టయని చెప్పుటకెట్టి సందింపదును నేడు. సత్యశంకరీయమే కాని
 యనత్యంబు పెను బాపముల నెనుగొన్నట్లే యున్నను, నాడువాడు
 కాదు. అ కారణమున నీ పనవాసులగు ఋషీశ్వరులును
 తదితర జనంబులును సత్యశంకరుడను పేరఁ బిలుచుచున్నవారు.
 మఱియు నాతని సత్యవ్రథావంబెన్న నలువచులునట్లే కేనియు
 నలవికాదు. బుద్ధికి బృహస్పతి సమానుఁడఁ; శూరత్వంబున
 మహేంద్రున కెనయగువాడు; శమదమూది గుణంబుల ఎనుం
 ధరఁ బోలినవాడు; రూపంబునఁ గంతుజయంతాశ్వినేయులను
 దిరస్కరించెడివాడు. బ్రాహ్మణభక్తిగలిగి సదా వర్తింపు
 చుండువాడు. కావున నతని సమానులగు వారీముల్లోకంబుల
 తేరని గట్టిగా నెక్కి విక్కాణింపఁ గలడు. ఇదియే యాతని
 గుఱించిన వృత్తాంతము. ఇప్పటికే కాలమతిక్రమించినది. నీ
 వింక సదనంబున కరుగుము. నే నిదే జపతపహాసూది
 క్రియల నెఱవేర్చుకొనఁ బోయెదను.

(నిష్క్రమించును.)

సావి:- (తనలో) ఆహా! సాందర్య మొకరిసామ్మా? భారతీ మనూ
 హరుండెంత వ్రయత్నంబున సృజించెనొకాని,

నీ. చిన్నారి పొన్నారి చిటుతప్రాయము వాని

నలువైన కరచరణముల వాని

శంబరారిని నేలు చక్కందనమువాని

రంగారు కుంతల రాజివాని

జలజాతములనేలఁగల కన్నుగవవాని

సమమైన వీన వక్షంబువాని

విల్లునంబులు బూని వేటాడు మొనగాని

రాజచిహ్నంబులఁ గ్రాలువాని

గీ. దివ్యతర మేనికాంతులు తేజరిల్లు
 దూరమునను గాఢం బావఁగాఁ దగినవానిఁ
 బాశళాలకు వచ్చుచుఁ బథమునందుఁ
 గాంచితిని వాసి నిపుడెట్లు కాంచఁగలను ?

వెండియు నే నీమార్గముననే పరీక్షించుచుఁ బోయెద; నుకనేళ
 నా యదృష్టవశమన నా నుకుమారుండు నా కంటఁ బడు
 నేమోయని కొంత యాశ జనింపుచున్నయది. (కొంచెము
 దూరము నడచి) ఏమీ ! ఇచ్చటికెంత దూరము నుండియో
 దళదళలఁ బరీక్షించుచు వచ్చినను, నెచ్చటను గానఁబడకు
 న్నాడు కానిమ్మి. ఈ పనవాసులకేమైనఁ గానుపించెనేమో
 యుడిగి తెలిసికొనియెద; నందుమీఁద నామంబునకేమైనఁ గొంత
 ధైర్యంబు చిక్కునేమో !

నీ. కరులార ! భయభలుకములార ! కవులార !
 ఝరులార ! కంటిరే సత్యసంఘఁ
 దకులార ! సారంగ తతులార ! నదులార !
 పులులార ! కంటిరే బుద్ధిశాలి
 కామధేనువులార ! కంఠీరవములార !
 ముసులార ! కంటిరే వుణ్యచరితుఁ
 జక్రవాకములార ! శశసమూహములార !
 గిరులార ! కంటిరే సరస్వచను

గీ. బకములార ! భయంకర వృకములార !
 శుకములార ! సంగీత శారికములార !
 పావురములార ! పరభృత పంక్తులార !
 కాంచితిరే ? సత్యవంతు నిక్కానయందు ?

(కొంతతడవాలోచించి) ఏమీ ! మదీయ దీనాలాపంబుల
 కొక్కరైనను బ్రత్యుత్తరంబిడిన వాడులేరే ! అయ్యో ! నే
 నెంత యదృష్టహీనురాలను. హీనురాలనేకానిచో నాతఁడు

నాకంటఁ బడకయే యుండునుగదా ! ఒకవేళఁ గంటబడినను,
నే నప్పుడే వానివెంట నేలచననైతిని ? చనినచో నాతఁడు
మాత్రము నిరాకరించునా ? నిరాకరించినను నేనేమి చేయఁ
గలను. చేయకుండినను నిను నిమాత్రము కన్నులారఁగాంచు
భాగ్యము లభించెడిదికదా ! లభించిన నేమి ప్రయోజనము !
ఇంతకు నా మందబుద్ధియే పెద్దమ్మ దేవతయై నా కంటెముందు
నడచుచుండ నే నేమి చేయఁగలను ? పోనీ ! ఇది యంతయు
నిటులుండ, మదీయ గురువు లాఖాంబులకు విగతరాజ్యుడని
కూడ వచించిరి. లేనిచో నాతని రూపలేఖ విజ్ఞానంబులును,
వానికిఁ దగినట్లు వన్నె మోటుగు విద్యా విభాషణంబునూ,
మదీయజననీ జనకుల కెఱింగిన సమ్మతిఁచెడఁజేయొకదా !
గతించినదానికై నేనీప్పుడు వగవినఁబ్రయోజన మేమిన్నది.
ఏది ఎటులైనను సరే ! మదీయేష్టదేవతయగు సావిత్రి దేవిని
గూర్చి ప్రార్థించెద ; నందుమీఁద నా తల్లి కేమైన నా యందు
ననుగ్రహము కలుగునేమో ! (అని కరములు ముకుళించి)
ఓ జగజ్జననీ ! కార్యాయనీ !

చ. అనిశము నీ పదాంబుజము లాత్మఁడలంచెడు భక్తురాలనొ
జనని ! మదీయవాంఛితము సమ్మతితో నెనరించి మీఁద మ
జ్జననికేఁ దండ్రీక విబుధసంతతికేఁ బ్రియమారఁజెప్పు నా
మనవిని జిత్తగింపు మృదుమానిని ! హైమవతీ ! సతీమణి !

(నిష్క్రమించును.)

ప్రథమాంకము — సంపూర్ణము.

శ్రీకృష్ణ

సాదిత్రీ సత్యవంతీయము

ద్వీ తీ యాం క ము

(అశ్వవని, జయశీలండు, సూర్యవని, వీరముల మీదఁ గూర్చుందురు)

[తెరయెత్తఁబడును]

అశ్వ :- మంత్రీ ! జయశీలా !

చ. కుశలమె మానివర్చులకు ఘోరవనాంతర సీమలందునం ?
కుశలమె భూసురేంద్రులకుఁ గ్రూరజనావళి బాధలేకయే ?
కుశలమె సాటిహారలకుఁ గూడఁ ? గుణేరుని మించు బేర్లకుం
కుశలమె ? పౌరులెల్లరకుఁ గొల్లగనుండునె పాడిపంటలున్.

మఱియు,

గీ. ధనము నాసించి సజ్జనుల్ ధర్మవృత్తి
వీటిఁ బుచ్చక యుందురే విశ్వమందుఁ ?
జేయరాని పను లెవరుఁ జేయరుగద ?
నాల్గు పాదాల ధర్మంబు నడచుఁగాదె !

జయ :- దేవా !

గీ. ఘనతరంబైన మీ పరాక్రమము విన్న
దుష్టులున్నను మానరా దుండగముల ?
నడవులను నాశమొనరించు చెడుమృగములు
చనవె పొదలకు సింహ గర్జనము విన్న ?

అశ్వ :- సచివాగ్రేసరా ! నా మనంబున నింతవఱకు సంతోషంబునున దెట్టిదియు కాన్పించునున్నది కదా !

జయ :- దేవా ! సంతోషాయత్త చిత్తులరై యండకుండుటకుఁ దమ కేమి కొఱతఁ వాటిల్లె ?

అశ్వ :- అమాత్యా ! పుత్రోత్సవంబు నేత్రోత్సవంబుగాఁ గాంచు భాగ్యము నాకు లభింపదయ్యెఁ గదా !

జయ :- అది దైవాధీనము.

అశ్వ :- అకటా ! అట్టివాని జన్మమేల ? భోగమేల ? సామ్రాజ్యమేల ? గజతురంగ పదాతి సైన్య సంఘములేల ? అన్నియు నిష్పయోజనములు గదా ! ఏమంటివేని ?

క. సావిత్రి యనెడు దేవిని
భావంబునఁ దలఁచి సంతఁ బ్రత్యక్షులై
దేవి యొసరిగిన పుత్రిక
సావిత్రియొ కాని పుత్రి సంతతి కలదె !

అకటా ! సుతసంతానంబు లేని లోపంబునఁ “బున్నామనర కంబునుండి తప్పించుకొననేర కథోగతులపాల్తె వంతలనెందు దురను నార్యోక్తి” వివమే !

మఱియు,

క. శ్రుతులందును స్మృతులందును
నితిహాసములందు మఱియు నితరములందున్
సుతసమితి లేని వారికి
గతులు గలుగవని నుడువుటఁ గాంచమె సచివా !

జయ :- దేవా ! మీ రిట్లనేక విధంబుల వగవనేల ! దైవానుగ్రహం బున్న నీఁక మీఁదఁ పుత్తులు గలుగరాదా ? సుఖమనుభవింప రాదా ? యశము నొందరాదా ?

అశ్వ :- మంత్రీ ! నీ వెంత బేలవు !

చ. అరయంగ నాకుఁ జెల్లఁగద యద్విసేటికిఁ జెక్కునన్వముల్
సరి ! సరి ! ! యిట్లు జా పునుచ నంతతి గల్గుట చేటిమాట నీ
వెఱుంగవె నాగ్రహంబున నింకేల జనింతురు విద్యలక్కటా !
ధర లభియించు పెన్వరిగొ దానననై రి కటాక్షముండినన్.

జయ :- దేవా ! భవిష్యద్వృత్తాంత మెవ్వఁజెఱుంగు ? దైవవిధి యను
ల్లంఘు నీయము గదా !

అశ్వ :- సచివా ! ఇందిరావల్లభునకు నాపై ననుగ్రహ ముండకపోవు
టకుఁ గారణమేమి ?

గీ. దేవ భూదేవ మాన్యముల్ దీయలేదు
గుఱ్ఱ గోపురములు చెడఁగొట్టలేదు
విధి విధాన సుకర్మల విడువలేదు
భూప్రజల నెప్పు దుఃఖాబ్ధి ముంపలేదు.

ఇదియునుంగాక,

ఉ. శ్రీవరు పాదపద్మముల సేవయొనర్చుటెగాని యెప్పుడే
సేవిధమైన కర్మముల నే నొనరించి యెఱుంగ నాకు నీ
భూవలయంబు నేలఁగల పుత్త్రీకుఁ డొక్కఁడుఁ బుట్టనట్టిదా
నా విధి కేమియందు నకటా ! యజ్ఞప్రాత్రకు లోపముండునే ?

క. పుత్రుఁడె వంశోద్ధారుఁడు
బుత్తుఁడె సద్గతులకెల్ల మూలము మఱియుం
బుత్తుఁడె ధనధాన్యాదులుఁ
బుత్తుఁడె భూషణము ఘనము భూజనములకున్.

అనునార్యోక్తికిఁ దగినట్లు,

గీ. పుత్త్ర సంతతి లేదంచు మూఁడుపంక్తు
లను వరుసగా మదీయ ఘాలమునఁ దీర్చి
ప్రాసెఁ గాఁబోలుఁ బరమేష్ఠి పట్టుఁబట్టి
కాకపోయిన నుతులేల కలుగకుండు ?

ఇదంతయు నిట్లుండ,

మ. సుతసంతానము లేనివానిముగముగ్ జూడంగరాజుంచున
 న్నతి పాపుఁడనియెంచి త్రోయుదురుగాదా నిర్జరుల్ పూని, నా
 గతి యిట్లు వికసించి యొప్పుటవయో కారుణ్యభావంబున
 సుతభిక్షంబిడి మాన్పువాడు గలరే శోకంబు నాశంబుగ్.

మాళ :- పూదయేశ్వరా! మీరిట్లునేక విధంబుల దురపిల్లనేల! పూర్వ
 జన్మ సుకృత దుష్కృతములఁ బట్టియేకదా నెరుఁడు సుఖ
 దుఃఖంబులనుభవించు చుండునని పెద్దలువచించుదురు. అట్లే
 పూర్వజన్మంబున మనమేమైన సుకృతంబు లోనర్చియుంటిమేని
 మనలోపంబు తీరఁగలదు. నాఁడు సావిత్రి దేవి ప్రసన్నయై
 మీ కొక పుత్రికారత్నంబు గలుగునని చెప్పి చనుచున్న సంత
 నొక సుపుత్రుని నొసంగుమని మరల మన మద్దేవిని ప్రార్థింప
 ముందు మీ యిద్దరించు పుత్రికారత్నంబు వలన సుపుత్రులఁ
 బడయఁ గలుగుదు రని యానతిచ్చి చనియె! నదిమీరు
 మఱచితిరా యేమి ?

అశ్వ :- (స్మృతి నభినయించుచు) ఫరి! సరి!! నిజమే! మఱచితి. నాకి
 ప్పడు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది.

మాళ :- ప్రాణేశ్వరా! నేనొక విషయమునుగూర్చి మీతోఁ గొంత
 చెప్పఁదలఁచియుంటిని.

అశ్వ :- ఏమీ! నీవు చెప్పఁదలఁచుకొన్న విషయము రహస్యము కాదు
 గదా ?

మాళ :- రహస్యమేమున్నది. పదుగురు వినఁదగినదే ?

అశ్వ :- ఏదీ! చెప్పుము.

మాళ :- మనసావిత్రి వివాహయుక్తవయస్కుయై యున్నదిగదా!

అశ్వ :- ఐనా. ఐనా ?

మాళ :- ఇంతవఱకు వివాహప్రయత్న మొనర్పసందుల కొకమారు
 మీరు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుటయేనామనవి.

అశ్వ:-దాను! ననును నేతత్త్వ మిత్తమునే చేయుచుండుని. ముఱచితి నమకొంటివా రేము ? (అని నిర్భయవంకజూచి) జయశీలా! సావిత్రి! దగిలబడిన విచారింతులై పంపబడిన పురోహితులు నచ్చియుండిరేమో తెలియుగా?

జయ:-దేవా! ఇంతవఱకు రాలేదు. రేపటనూ మాఁపటనూ రావచ్చును.

అశ్వ:-అట్లయిన నీకీవృత్తాంత మెట్లు తెలిసినది?

జయ:-రాజేంద్రా! చెప్పెదను వినుఁడు. అంగ, వంగ, కళింగ, నేపాలాది సమస్తదేశములఁ బరికించి, విష్ణుటఁ గాశ్మీరక్షీతి తలెంద్రుని పట్టణంబునకుఁ జేరితిమను వృత్తాంతమును దెలియఁ జేయు లేఖయొండు వ్రాసియుండిరి.

అశ్వ:-మంచిది. ఇంతియేనా? ఇంకేమైనవ్రాసియుండిరా?

జయ:-దేవా! ఇటువినుఁడు; పిదపఁ దద్రాజ్యపరిపాలకుని మందిరంబున కరిగి విచారించితిమనియు, నారాజన్యున కొక్కడే పుత్త్రిండునియు, వాఁడును దత్తు-మారుని వివాహప్రయత్నము లోనేయుండిరనియు, మేమారాకుమారుని వీక్షించి, పరీక్షించితిమనియు, నాబాలుఁడు మనకన్నివిధంబుల ననుకూలుఁడుగా నున్నాడనియు, బయలు దేటుచుంటిమనియు, మొదలుగాఁగల సంగతులనుగూడ వివరించియుండిరి.

అశ్వ:-అట్లయిన మనమిప్పుడు వివాహప్రయత్నము చేయవచ్చునా?

జయ:-చేయవచ్చును; గాని యంతలో మించిపోయిన దేమున్నది! పురోహితుల రానిండు.

మాళ:-హృదయేశ్వరా! పురోహితులు విచారించివచ్చిన బాలుని మన సావిత్రి వివాహమాడు నటుల నాకుఁ దోచెడు.

అశ్వ:-సఖి! మనకనుకూలమైనవాని నుద్వాహమాడదనియూ చెప్పుచుంటివి! అటులయిన నీవేమియు నుపదేశించి రాలేదుగదా!

అందునారలకు మొదటినుండియు నున్నదియవలెను. ఇందుఁ
గ్రొత్తమున్నది. ఏమంటివేని,

గీ. నుగనికనుకూలమైన యేమనువునైన
జలకనగఁ జూచుటయెకాళ నుదతులెపుడు
పిల్లకాయల మనస్సెట్లా బెదరఁగొట్టి
వలదనునుటయునుగూడఁ గలదుకొంత.

అట్లే నీవేమైన బోధించి వచ్చితినేమోయని నాశనుమానము
గలుగుచున్నది.

మాళ :-హృదయేశ్వరా ! మీరిట్లునుచుండ నేనేమి చెప్పఁగలను.
ఇంచుక సృతికిఁ దెచ్చుకొంటిరేని మీకే స్పష్టముకాఁగలదు.

అశ్వ :- (అలోచించి, తనలో) ఆ! సరి! సరి!! జ్ఞాపకమునకువచ్చినది.
నేనుకనాఁడు గారాబుపట్టియుగు సావిత్రియిం జేరఁబలిచి
“అమ్మా! నీకనుకూలమైన రాజపుత్రునవనినై న వరియింపు”
మనిచెప్పియుంటిని. నాఁడు నేనాడినమాటనుజుట్టి నేడాదాలికా
రత్నమెవనినై న వరియించియుండమోపు, నిందబద్ధమేమియు
లేదని నాకప్పుడు చక్కఁగాఁ జేటవడినది. అయిన నీమెనడిగి
కొంతతెలిసికొనియెద. (అని భార్యవంకఁజూచి) హృదయేశ్వరీ!
సావిత్రి వై వాహికవిషయమై నీతోనేమైనఁ జెప్పియుండెనా?

మాళ :-చెప్పియున్నది.

అశ్వ :-ఏమని?

మాళ :-చెప్పెదను. వినుఁడు. సావిత్రి తాను గురుశుశ్రూషకుఁ
బోయెడు తెరువున నుకనుందరాంగుని జూచితినియి, నాతఁడే,
తనకన్నివిధముల ననుకూలుఁడైన వాఁడనియుఁ దమకీసంగతి
నెరింగింపుమని.

అశ్వ :-అట్లయిన నాబాలుని దేశనామధేయాదు లేమైయుండునో
తెలియునా?

మాత:- తన గురువులవలన సాశ్వదేశాధిపతియగు ద్యుమత్యేనుని పుత్రుడు సత్యవంతుడని వినియుంటినని చెప్పియున్నది.

అశ్వ:- ఇంకేమైనఁ జెప్పియుండెనా?

మాత:- లేదు.

అశ్వ:- గురే! నీవింకనంతిపురంబున కరుగుము. నేనాబాలుని పృతాంత మామూలాగ్రము తెలిసికొనివచ్చెద.

మాత:- దేవా! సెలవు. (నిష్క్రమించును)

జయ:- దేవా! మనమిదివఱకు వరాస్వేషణమునకై వంపిన పురోహితు లిదేవచ్చుచున్నారు.

(అంత నిరువురు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు).

అశ్వ:- (లేచి) భూదేవతలారా! వందనంబాచరించు చున్నాడను. (నమస్కరించును)

బ్రాహ్మ:- జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!.

అశ్వ:- మీరలాపీతముల నలంకరింపుడు.

బ్రాహ్మ:- (పీతములమీఁదఁ గూర్చుందురు)

అశ్వ:- (కూర్చుండి) బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీక్షేమభవాచారంబులు చెప్పఁగోరెదను.

బ్రాహ్మ:- రాజా! దైవానుగ్రహమువల్లను, మీశ్రవణమునను, నేదో యంతవఱకు సుఖంబుగనే యున్నారము.

అశ్వ:- పురోహితులారా! సావిత్రికిఁదగిన పశునందైన విచారించి వచ్చినవారలేకదా?

బ్రాహ్మ:- చిత్తము! మేమిప్పటికి నుమాకు నాలుగు మాసంబుల క్రిందఁ దమయనుజ్ఞప్రకారము బయలుదేటి సమస్తదేశంబులు దిరిగి, తిరిగి మాకెచ్చుటను దగిన బాలుండు గన్పింపమి నెట్ల కేలకుఁ గాశ్మీరదేశాధీశుని పట్టణంబునకుంజని విచారింపఁగా నారాజస్య ముమాకుఁడుమాత్రము మనకనుకూలుఁడుగావచ్చు ననుకొని యచటనుండి బయలుదేటి యీదినంబున నీపురంబు నకుఁజేరితిమి. ఇప్పుడాపరిసరమున నున్నవారెవరు.

అశ్వ:-సచివా! నాకు చెప్పిన దంతయు నిచివటకే వినియుంటిమి ఇందుఁ గ్రొత్త తేమియులేవు. అయినను బురోహితులు విచారించి వచ్చిన వరుని వివాహమాడదని యింతకుముందు నా దేవి వల్ల వినియుంటిమిగాదా!

ఇప్పుడు,

క. బాలామణి వరియించిన

బాలుని వృత్తాంత మరయ వలయును జమ్మి

యేలీలఁ దెలియనగునొ

యాలోచన నేయుచుయ్య యతిశీఘ్రమునన్.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

[తెరవడును]

ద్వితీయరంగము

(నారద మహర్షి ఈ క్రింది పద్యములతోఁ బ్రవేశించును)

నార:-

ఉ. శ్రీలొలుక న్విజారవముచేఁ ద్రిదివంబు నలంకరించి స
చ్చీలత సర్వప్రాణుల వశీకృతులం బొనరించి లోకముల్
పాలన నేయుచుం గుమత పానివ శోటుల సంహరించు గో
పాలుని పాదపద్మములు భక్తి భజించెద మానసంబునన్.

శ్రీమన్నారాయణుని లీలావతారంబుల మహిమ మిట్టిదని
వర్ణింప నెవ్వఁడోవు?

మ. అనిశం బీశ్వరు పాదపంకజములఁ ధ్యానించుచు దాంతులై
వనమందు నివసించి యాకలములన్ భజించు పెట్టెటలో
దినముల్వచ్చెడు మానివుంగవుల నేదివ్యస్వరూపంబు పా
వనులం జేసెను దానినెంచెదను! దేవా చెన్నకేశవభూ!

మఱియు,

గీ. జగమునందగు యవనిక సంతరించి
మర్త్యులనియెడు తోలుబొమ్మలను నిలిపి
నాటకంబుల నాడించు నర్తకుండ
వీవెకద యాదిదేవుండ ! యీశ్వరుండ !

గీ. ఒకటి రెండైన వైరంబు లున్నఁగాని
కలుగ దుత్సాహ మెపుడు నాకిలను నటులె
కడచుచున్నవి దినములు కలవులేక
ముందు సంగతి తోచ దేమందు నింక.

ఆహా ! ఈ పురంబెంత రామణీయకమై కన్పట్టుచున్నది.

సీ. ఒకచాయ సద్విజ ప్రకరంబు వల్లించు
వేదశాస్త్రాది నిర్వాదవిలతి
యొకపంక వివిధ నాటక రచనా సమ
ర్థులగు కవిభిక్షామణులగణంబు
మొకచోట నురవండ్యు నుర్వీశు పర్యేశు
స్మరియించు భక్తుల సంచయంబు
మొకయిక్క వెలయాండ నికరంబు నేర్చెడు
నానావిధోద్దీర్ణ నర్తనంబు

గీ. లొర బాజారు లంద మేమనఁగ వచ్చు
మఱియు నిద్దాని వర్ణింపఁ దరమె తమ్మి
చూలికైనను శ్రీవసమాలికైన
వేడుకల కెమ్ము మద్రభూ విభు పురమ్ము.

నే నిదేపోయి యశ్వపతిం గలిసికొనియెడు.

(అని నిద్రామించును) [తెరవడును]

తృతీయ రంగము

(అశ్వపతి, జయశిలుఁడు, పీఠములమీఁదఁ గూర్చుండి యుండురు.)
(తెర యెత్తఁబడును) (అంత భద్రుఁడు ప్రవేశించును.)

భద్రుడు:-మహాప్రభా! ఎవ్వరో యొక మహానీయుడు మూలము
మీసంబులును, బారెడు గడ్డంబును, దెగ బారెడు జడ
లునుం గలిగి చూపకులకు వెఱపు గొలుప తంబుర మీటు
కొనుచు ద్వారంబుం దనుదర్శనాభిలాషియై వేచియున్నవాడు.

అశ్వ:- (అత్యంత) భద్రుడా! వారి నీవేమియు ననియుండవుగదా?

భద్రుడు:-దేవా! నేనేమియు ననలేదు; కాని నా కేకొంతజడుపు కలిగినది.

అశ్వ:-నీ విప్పుడు శీఘ్రగతిఁ జని వారినిటకుఁ దొడ్డొని రమ్ము.

భద్రుడు:-చిత్తము! (అని సీక్ష్మమింది తిరిగి నారద మహర్షితోఁ
బ్రవేశించును.)

అశ్వ:- (లేచి) దేవా! వందనంబొచరించు చున్నాఁడ. మీరాపీఠం
బలంకరింపుడు

నార:-ఆయుష్మాన్ భవ! (అని పీఠముమీఁదఁ గూర్చుండును)

అశ్వ:-ఋషీశ్వరా!

ఉ. తావదర్శనంబునను ధన్యుడనై తిని, మధ్యహంబునుం
బావననుయ్యె, మీవిమల పాదములన్నిలుపంగ దేవ! మ
చ్చావమువల్లవిం చెఁగ్గత పాపచయంబులువీడె సత్కృపం
బ్రోవుండు సర్వకాలమిదె పుణ్యచరిత్ర! జోహారొనర్చెదన్.

నార:-రాజా! నీభక్తియొంతశ్లాఘనీయము! ఏమంటివేని మాజోఁటి
ఋషీశ్వరులెల్ల, మీమంటి రాజపుంగవు లుండుట చేతనేకదా!
కృతార్థులగుటకుఁగారణంబులు.

అశ్వ:-మానిచంద్రమా! ఏమిట్లంటిరి. మీరింతగా శ్లాఘింప
వలయునా! మీకరుణామృత సారముఁ గ్రోలియేకడా
మేమెంతయుఁదరింపఁ గలిగినది.

నార:-నృపకులతలకా! నేనిప్పు డపహసించితి ననుకొంటివా యేమి!
కాదు! కాదు!! నామనొనిశ్చయమును జెప్పెదను వినుము
ఎవ్వఁడని నిష్ఠాగరిష్ఠుండై, యేకాకియై మహారణ్యమధ్యంబున
నేకచిత్తంబునఁ, దవస్సనూధిఁ గూర్చున్నయెడ, సింహశారూ

లాది క్రూరమృగంబుల బాధకలుగకుండుటకెల్ల మీకరంబులం దాల్చు చంద్రకాంతాది మణుల ధిక్కరింపఁగలుగు నిశితాస్త్ర శస్త్రవరంపరలేకదా! రక్షకములు? ఒకవేళ నట్టివేలేనిచో నేకరూరమృగంబుల వాఱినొపడి ప్రారంభముననే మృతి నొందవలసినవాఁడగును. మీరాజంతువులను సంహరించుట కొఱకేకదా! యప్పుడప్పుడు వేటకుంజనెడు ముఖ్యోద్దేశ్యము. దానందేసియే ఋషీశ్వరులకెల్ల మరలఁ బ్రాణదానంబులు చేసినవారగుచుందురు. కాబట్టి మీరెంతయు గౌరవాల్గులు. మేమంతయుఁ గృతార్థులము. ఇంతియేకాని నామనంబున వేటొండేమియులేదు. స్వంకోచింపకుఁడు.

అశ్వ:-నా కణునూత్రమైనను సందియములేదు.

నార:-రాజా! సాధారణమున నీ యనుంగు కూతురు సావిత్రికి వివాహ నొనర్చి యుంటివా?

అశ్వ:-మీకుఁ దెలియఁజేయున్నది? నా కుమారీరత్నం బిదివఱ కొక రాశిమకుని పొందుని యుండెననియు, నాతని పేరు సత్యవంతుడనియు నా దేవీ మూలమున నే నింతకుముందే విని యుంటిని. అయినను, మంచి చెడ్డలు ముందుగఁ దెలిసి కొనవలయునుగదా! మీ రాబాలుని వృత్తాంత మామూలా గ్రముగ నెఱింగింప వేఁడెదను.

నార:-రాజా! అందుల కభ్యంతర మేమున్నది. చెప్పెదను వినుము.

చ. అతులిత కీర్తిశాలి సుగుణాధ్యుడు సత్యవధానువర్తి భూ
వతులకు మేటి విద్యులకు, భవ్యచరిత్రుఁడు శౌర్యశాలి సూ
వితత మనోజ్ఞమూర్తి బహు విశ్వసనీయుఁడు సత్యవంతుఁడో
క్షితివర! చెప్పనేలమఱి చిన్నలువన్నెలు పెక్కులుండఁగఁ.

మఱియు,

క. చక్కదనంబున గంతొని
 ఒక్కవ కవవిప్పు మిగులు సమరంబుననొ
 చక్కడఁచు రిపులఁ గ్రుట్టిలోఁ
 బెక్కులువచియింపనేల విశ్వాధిపతీ!

నీ ధర్మమువ ర్తియై తనకుమందునెకాని
 దుర్మార్గపదకఁ దూఱవెఱచు
 శాస్త్రంబులెయ్యడఁ జకవఁబూచునెకాని
 యవహస్యగుంగితు లాడవెఱచు
 వల్లశ్రమాచార వర్తనలనెకాని
 చెడుకార్యచయములఁ జేయవెఱచు
 సత్యప్రవర్తన స్పృశరించునెకాని
 ముష్టిభాసీకంబు ద్రొక్కవెఱచు
 గీ. భూతిములనెల్లదనమాడ్కి బుద్ధియందుఁ
 దలఁచునెకాని వేఱుగాఁ దలఁపవెఱచు
 ధక్తిచేసుండునెకాని పరమపురుషు
 పడిమాలను మామణునిఁ జేసి ఐలుకవెఱచు.

సాశ్వజేశాశ్వగుండగు ద్యుమత్యేనుని సూనుండు. యశః
 కాముండు.

అశ్వ :-మునీంద్రా! ద్యుమత్యేనాదు లిప్పుడెందున్నవారలు ?

నార :- (ఏనియు, కినిని చుట్టునటించును)

అశ్వ :-స్వామీ! ఏమిట్లురమరటి ?

నార :- పెద్దకాలంబు రాజ్యంబుప పాలించి పిమ్మట వృద్ధాప్యంబున
 శత్రువులచే బురమునుండి వెడలఁగొట్టబడి భార్యానుతనమే
 తంబుగావచ్చి యాసమీపారణ్యంబునఁ దపబాచరించుకొను
 చున్నవాడు.

అశ్వ :- ఎంతకష్టమెంతకష్టము!

నార :- మఱచితి! ఇంకొక్కటిపడుము.

చ. జనవర! తాళుతాళుమిక సందియమొందుమదీయమానసం
బునఁబొడఁగట్టుచున్నదది భూరివిశాదమునొండఁజేయునే
మనివచ్చియొండం బరిణయంబయినంతనె వత్సరాని క
య్యనఘ్నండు సత్యవంతుఁ డకటామృతమొందును ఘోరదుర్విధి.

అశ్వ :- అక్కటా! ఎంతఘోర మెంతఘోరము!

(అంత సావిత్రి ప్రవేశించును)

సావి :- మునీంద్రా! అభివందనములు. (నమస్కరించును)

నార :- వీర్లునుమంగళీభవ !

అశ్వ :- అమ్మా! ఇట్లు మృ. (దగ్గంకుఁదీసికొని) నీవైకరాకుమాకుని
వరించుచుంటినియ, సతనిపేరుసత్యవంతుండనియు, నీజనవివలన
నేనింతకుమారు వినియొంటిని. అది మొదలు ముందుగా మంచి
చెల్లు తెలిసికొన నలయునుగదా! యనియత్నింపుచుంటిని.
ఇంతలో నీమనోద్రుసిరా; వలన మదీయ జన్మతరించుటయే
గాక సత్యవంతుని వృత్తాంతమంతయుఁ దెలిసికొనఁగలిగితిని.
కాని యనేక లోపంబులుండుటంబట్టి నామనంబెంతయు నెప్ప
కున్నయది.

సావి :- నాయనా! లోపంబులు లేనివారెవరు?

అశ్వ :- అమ్మా! కూటకినిగుడ్డకును లేకపోవుటకంటె నింకొకగొప్ప
లోపమేమున్నది?

సావి :- తండ్రీ! రాకొమరుండైనచోఁ దినుటకన్నము లేకెట్లుండును?

అశ్వ :- రాజ్యభ్రష్టుండైన వనంబుననివసించువాని కెట్లులభింపఁగలదు?

సావి :- జనకా! ఇట్లువినుము.

గీ. అతివయస్తికికేగిన యదనుకొలది
 శాగ్యమేమియును లేకున్నఁ బడయవచ్చు
 నుండెనేనియునదికూడ నూడవచ్చు
 గలిమిలేకుంటిగావడి ఘటచులనరే?

అశ్వ :-అమ్మా! అదియెట్లున్నను నాబాటండు వివాహంబైనయొక
 సంవత్సరంబునను మృత్యునెందునకూడ ఋషీశ్వరులు వచి
 యించియుండిరి.

సావి :-జనకా! భవిష్యత్తునుగుఱించి యెవ్వరుచెప్పగలరు? జ్యోతిష
 మునకు పార్వతీదేవి శాపమున్నదికదా!

నార :-అమ్మా! సావిత్రి! అల్లెన్నడుఁబలుకఁజోపము.

ఆ.వె. పెక్కువలుకు లేల పెండ్లాడవలదమ్మ
 నిక్కువమ్మనమ్ము నీరజాక్షి
 సత్యవంతుఁడొక్క సంవత్సరంబున
 కంతమొందుఁజెంది యైనవెనుక.

అశ్వ :-అమ్మా! నీమనంబున కిప్పుడైనను స్పష్టపడినదా? ఈ
 ఋషీశ్వరుండెఱుంగని విషయంబులీపదునాల్గు భవనంబులను
 లేవనుట జగద్విదితము నీవీముసీంద్రుని మాటదిరఫ్క
 రింపకుము. వేటొకరాకొమరుని వరించినుఖంబొందుము.

సావి :-తండ్రీ! మనొ నాక్కాయములనునవి త్రివిధంబులు. అందు
 మనంబు ప్రధానమైనది. అట్టిమనంబునఁ గైకొన్నవానిని
 గాదని వేటొకనివరించుట న్యాయమే? మీరెఱుంగనిధర్మం
 బులుగలవే? నేనింతగాఁ జెప్పనలయునా? ఎట్టులైననుసరే
 నన్నాసత్యవంతునకే యొసంగుడు.

నార :- సావిత్రి?

క. జవదాటకమ్మ యెప్పుడు
భువిఁ బెద్దలమాటలకును భూరివిమోగం
బవమానమెట్లుపొందెద
వనినయమతమేలమాను మమ్మాయిపుడున్.

ఆ. వె. కోవమానకమ్మ గూడదు; జనకుని
మాటవినుము దాన మంచియగును;
“తెలిసికలియరాదు కలిసితెలియరా”ద
టంచుపెద్దలాడు పైనవినవె!

ఇదియునుం గాక,

మ. వలదంచుం బలుమాటలేల ఋషియు న్నాక్రమిచ్చెనంచెప్పుడో
నెలతా! కోవమునెందఁబోతుమిదియు న్నీమేలుకేకాని నా
కులభించంగల దేదిలేదు, విను లోకులైత్తురేనిన్ను భూ
వలయంబేలేదు రాకొమారు వరియింపనుద్ధిత్రిప్పందగున్.

సావి :- ఋషిచంద్రమా! మీరెంతగా బోధింపవలయునా? మీరెఱుం
గనిదేమున్నది? దైవవిధి దాటనెవరితరము?

అశ్వ :- మునీంద్ర! మీరెంతబోధించినను, నేనెంతచెప్పినను, విననెల్లని
నీబాల నేమనవచ్చు! అక్కటా! పురుషసంతానము లేని
లోపంబుననే మిగుల వగలఁబొగులుచుంటి. లేకలేక యీబిడ్డ
గలుగ నెంతో ఘనంబుగ వివాహమొనర్చి సంకసంతమనుకొంటి,
నాపాటియదృష్టము నాకు లేదుకాఁబోలు!

నార :- రాజా! నీకొమారి తలంపు మానువఁ గడు దుర్లభంబుగాఁ
దోచుచున్నయది. కావున! ఎటులైననుసరే! నీవాద్యుమత్యే
నుని కొమారునికొసంగి, వివాహమొనర్పము. ఒకవేళ నీబాల
పుణ్యవశంబున నాబాలుండు చిరాయురువేతుండగునేమో!
ఎవరుచెప్పఁగలరు?

అశ్వ :- ఋషిచంద్రమా! ఎటులై ననునరే! తమయాజ్ఞ శిరసా వహించెద.

నార:- రాజా! నే నిదే పోవుచున్నాడ. (నిష్క్రమించును)

అశ్వ :- మంత్రి! జయశీలా! మనపుత్రంబున కనతిదూరంబున నున్న యరణ్యంబునఁ గదా! ద్యుమత్యేనాడులుగ్నారని వినియుంటిమి, పుత్రం బలంకరింప నియమింపుము. పురోహితులం బిలిపించి లగ్ననిశ్చయము చేయించుము. సావిత్రిని దోడ్కొని వనంబున కరిగి వివాహ మొనర్చుదము.

జయ :- దేవా! చిత్తము. (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

(తెరపడును)

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీమస్తు

సావిత్రి సత్యవంతీయము

తృతీయాంకము

(అరణ్యమునం దొక వహీరుహము క్రింద నిలువంబడి ద్యమ
తేనుడు, భానుమతి, సత్యవంతుడు, నుండురు.)

(తెర యెత్తబడును)

ద్యమ :- (తనలో)

ఉ. శ్రీ రమణీయమై ప్రథిత స్థిగ్ధయశఃప్రమదంబునై సహ
భూరి సుఖాల వాలమయి పూజ్యతః గాంచిన సాశ్వదేశ మా
పోరక గెల్పునేగొను సుబుద్ధుల మమ్ములఁ బొసియంటివా?
చేరక పోవ మెన్నటికి శ్రీవారి సత్కృపయన్న మేమనుక.

అకటా ! వందిమాగధులు కైవారంబు నేయచుండ, ఇటాళి
ద్వారంబున వేచియుండ, సుబుద్ధి మొదలుగా గల సచివాగ్రేస
రులు రాజకీయ వ్యవహారంబులు ముచ్చటించుచుండ, విద్వ
జ్ఞనంబులు పరివేష్టించి కొలువ, ద్విజాశీర్వాదంబే సకల కల్యా
ణంబుల కాటవట్టునెయుండ, బాడబుల కగ్రహారాద్యనేక
దానంబు లొసంగుచు, గవి, గాయక, మాంత్రిక, విద్యామనీ
షుల యథోచిత పారితోషికంబుల సన్మానించుచు, యాచకా
వళి సంరక్షణార్థం బనవరతం బన్న దానంబునేయుచు, రాష్ట్రీయ
ప్రజల సౌఖ్యార్థమై యెక్కుడు శ్రద్ధవహించుచు, గుజన శిక్ష
ణయు, సుజన రక్షణయు, జేయుచు, బేరొలగంబున, నిరుప
మానంద స్వాంతుండనై యుండు నేను, దిక్కుమాలి, చారా

పుత్రి సమీతంబుగ, నీ ఘోరారణ్య మభ్యంతర, నివసించ
నొపుచునని స్వప్నావస్థముకైనను దలంచి యెఱుంగనే ?
అకటకటా ! దురంతంబులైన దుఃఖంబు లనుభవించంగల
దినంబు లెంతలో వచ్చినవి ! మఱియు నీ వనవాస క్షేత్రంబు
సంభవించుట యెల్ల దుర్మార్గవర్తనందగు విజయసింహుని
రక్షించిండునల్లనే కదా ! “ఉపకారియగువానికెప్పుడు సస
కారమే నెరువెంటఁ దగిలి వచ్చుచుండు” నను పెద్దల పలుకు
లసత్యంబులుగా నేర్చునే ? ఏలయన ?

గీ. చిన్న తనమున నుండి పెంచివను గాని

కటవకుండునె వ్యాళము కరుణమాలి ?

చెండిపోతునకు హితంబు నేయుటెల్లఁ

దనను గట్టనుద్రాళ్ళు తాఁగొనినయట్లు.

(భార్యపైఁ జెయివైచి) శుద్ధాంత కాంతాదనం బనవరతంబు
నేమింప, నంతిపుగం బలంకరించి యుండు నీ రామామణి,

సీ. నడవి యెఱుంగదు నవపల్లవ శ్రేణి

తెరువుపైఁ గాని యీ సురభికాంగి

చెవిఁ జేర్చి యెఱుంగదు చిలుక కదుపుల ను

స్వనముకే కాని యీ చంచలాక్షి

కేలుంచి యెఱుంగదు మాలతీకుసుమ సం

తతులనెకాని యీ తలిరుబోడి

పాదంగని యెఱుంగదు పుంజనదీక్షేత్ర

బృందమేకాని యీ కుండరదన

గీ. అట్టిసుకుమారి యలివేణి యలసగమన

యడుగు వెట్టంగరాని యీ యడవులందు

నెటుల నడువంగ నొపు నీ యెడను ? నకట !

ద్రుహ్మ లిఖితము దప్ప దెవ్వరికైన !

వెండియు,

సీ. శంకరాభరణము న్నంచటంపగనీయ

దలివేణి వదనంపు దళిప ముందు

కీరవాణుల ముతల గీర్తింపగా నీదు

ప్రమదా సుహృత్సభాసము ముందు

సింహేంద్ర మధ్యము నైపుంగా రానీదు

నవలాయలంతి నెన్నడుము ముందు

శ్రీరాగమును గూడఁ జెంతనుండగ నీదు

వనజాక్షి సుగుణ సంపదకు ముందు

గీ. భూపతులు మెచ్చనత్తింట భోగభాగ్య

ములను దులదూఁగఁగా నెప్పు పుణ్యమెడసి

కన్నగలె నిన్ను ఎరియించి క్రాలుచుండె

దివ్యగుణధామ పుణ్య సతీలలాను!

మ. వరరాడ్వంశమునం జనించి సతివై బాల్యంబు నందుండి యీ

వజ్రకుం గానవు ఘోరదుర్గవసముల్ భామామణి! యింక నే

వరుస న్గాంతువు? పెక్కు కష్టములకుం బాల్చేసి నీ భర్త యీ

వరుసం ద్రిప్పునటంచు నెంచవుగదా! ప్రాణేశ్వరీ! యెన్నడున్.

శట్టా! వనవాసంబేకాక, వెండియు నీ సాభాగ్యవతి కెంత

లెంతటి బీదకళలు దెచ్చిపెట్టితి.

సీ. పట్టు చేలంబులు గట్టెడు నెలనాగ

కాషాయ వసనముల్ గట్టవలసె

సౌధంపు మెట్లెక్క జాగుసేసెడు లేమ

మిట్టవల్లంబుల మెలఁగవలసె

జంద్రక యందేని సంచరింపనినారి

యెండకాకికు నూర్చి యుండవలసె

బసిడి యుయ్యెలలందుఁ బవ్వళించెడు తామ

నేలపై నిదురింప నేర్వవలసె

గీ. బూలకోటల విహరించు పూవుబోడి
ప్రబల భల్లూక శార్దూల రావములకు
దిక్కు లగ్రహంగ భీతిచే బిడ్డటిలు
వనము లోవల విహరింప వలసె నటట !

ఇదియును గాక,

మ. జననంబొందిన దాది నువలి ! నీ శ్వశ్రేణునం బొచి నీ
జనకుండే విధం బొచి నాడొగద ! యీత్యైజానికీల్లాలివై
ఘనదుర్దంత వనాంతసీమల సెటో కాలంబు బుచ్చంగ నొ
నని డెందంబుల పెంతురే జరులహో మాబాలగోపాలమున్ .

ఏల యనుకొందురు ?

ఉ. ముప్పది మూడుకోట్ల సురముఖులు సాక్షిగఁ బెండ్లియాడి యే
ముప్పలపాలు సేయనని పుణ్యజనంబుల మ్రోలఁబల్కియుం
దివ్వలు పెట్టినట్టిడుఁ దెంపి వీడని కాలుఁడక్కటా !
తప్పును మోపి నా పయిని దండవ సేయక యూరకుండునే ?

ఇది యంతయు నిటులుండ,

గీ. అమలమణిమయ సౌధంబు లందు మెలఁగు
మచ్చె కంటిరా ! నీ విట్లు మగనితోడఁ
గంధమూలాదులను దినఁగలుగుదువని
తలఁపనెన్నఁడుఁ గలనైన దైవసాక్షి.
మఱియు నొకాంతామణి !

గీ. భల్లహర్యక్షబలిముఖ వ్యాఘ్రసుమితి
యతిభయంకర రవములం దందుఁ జేయఁ
జిలుక పలుకులు వినినంత నులికిపడెడు
చంచలాక్షిరా ! నీ పెట్టు సైవఁగలవు !

భాను :—హృదయేశ్వరా ! మీ రిట్లనేక విధంబుల దైన్యాక్రాంత
హృదయులై వగవనేల ! పూర్వజన్మ సంచితార్థ ఫలంబనుభ
వింపక తప్పునే ! ఏలయన !

గీ. అరయ నే నెంత దాసనొ యనఘచరిత !
 యుగవనవాసమును జేసి యుండలేదె
 చంద్రమతి, దయయంతి, వాసవుని సతియు
 బ్రహ్మలిఖితంబు దాట నెవ్వారి పశము.

ద్యుమ:- హృదయేశ్వరీ ! నీ విషయంబున నించుక శాంతించినను,
 ననమస్మధాకాతుని డంబువిడంబించు కుమారుని వదనారవింద
 లావణ్యంబు దలంపునకు వచ్చుచున్న కొలఁది, కన్నీరు మున్నీ
 రుగాఁ గారుచున్నయది. ఏమంటివేని ?

గీ. చారుతరభూషణంబుల సమితి దనర
 దివ్యమణి హారబృందంబు లేవమండ
 జాళువాడోలికలను నుయ్యాలలూఁగు
 పరమసౌఖ్యంబు లెఱ్ఱంగి మఱియఁ గొడుకు !

(సత్యవంతునిపైఁ జెయివైచ) నాయనా ! సత్యవంతా !

మ. చతురంబోధిషరీతమై యెసఁగు నీ తొమ్మండలంబెల్ల నీ
 వతిసౌఖ్యంబుగ నేలఁజాలుదు వలంపశ్రాంతమే నెమ్మది
 న్నితప్రెప్పారఁగ నెంచుచుంటి నిపుక్షిప్తీచందమానంచు నొ
 సుత ! డందంబున నెంచలేదెపు డయో శోకంబుబాధించెడుగా.

గీ. పంగడిండ్రతొ మెలఁగెడు సౌష్ఠవంబుఁ
 బాసి వనభూములందు నివాసమింక
 నెటులఁ జేయంగ నొప్పును వింతవఱకుఁ
 గనియెఱుంగవు దుర్గమ కాననములు

ఇదియునుంగాక,

నీ. చంద్రకాంతోపలస్థలిఁ జరించెడి నీవు
 ఘోరాటపులఁగిస్తీ కుడుచుటెట్లు ?
 సాటిబాలురఁగూడి యాటలాడెడి నీవు
 పాడుబోయెలఁగూడి యాడుటెట్లు ?

భర్త నిర్మిత హర్ష్య పంక్తిఁ జూచెడి నీవు
 సాబగుఁ బాసిన పొదలో చూచుటెట్లు ?
 ధరణీసురులఁగాంచి దండ మిడెను నీవు
 శిలఃకు జోహారు నేముటెట్లు ?

గీ. అకట ! హరిహరులకునై న నజనకై న
 ననుభవించక తప్పరాదనుట నిజము
 గాకపోయిన నీవిట్లు కాననమున
 నుండకుండుటె సాక్ష్యమై యుండుఁగాదె.

తండ్రీ ! సత్యవంతా !

గీ. పెరుగు మీఁగడ పాలతోఁ బెరుగునట్టి
 తనయ ! కడగండ్లపాల్సేసి దయయుఁబాసి
 కాయగూరలఁ దినిపించు ఖలుఁడ నకట !
 బ్రతికియుండియు జచ్చిన వాఁడ నిపుడు.

సత్య :- నాయనా ! ఇందు నీ వైసర్పిన దేమున్నది ? ఏ కాలంబునకేది
 సంప్రాప్తము కాఁగలదో యది సంభవ మగుచుండును గదా !
 ఇంతకు దైవవిధి యనుభవనీయము గదా ! నీ విట్లేల దూషించు
 కొనియెదు ?

సీ. అతి బలశాలియా యమరేశ్వరుఁడు మున్ను
 వసియింపఁడే ఘోర వనములందు
 సత్యశీలుఁడు హరిశ్చంద్ర భూపాలుఁడు
 వసియింపఁడే ఘోర వనములందు
 నిత్యసూనృతవాది సమధేశ్వరుఁడుమున్ను
 వసియింపఁడే ఘోర వనములందు
 తురగ శరీరంబుతోఁ బద్మబంధుండు
 వసియింపఁడే ఘోర వనములందు

గీ. నంతలంతటి వారి కావంతయైనఁ
 దప్పెనేవంత ? మనకెట్లు తప్పనయ్య ?

సర్వజగముల బాలించు చక్రేంద్రున

గొఱత యండకపోవ నేటినినెన ?

భాను:- నాయనా ! సత్యవంతా ! యోగళాఢారిభూర్లుండగు కుముద
బాంధవుని గేఢ నీ ముగ్ధమోము గన్నభారం గాంచుచున్న
కొలంది బట్టరాని దుఃఖమున బునంగుచుంటి. అక్కటా !
తండ్రీ ! నీ విప్పుడెంత దీనదశ ననుభవింప వలసివచ్చె !

నీ. చక్కెర నిరతింబు చవిజూచువానికా

రుచితేని దుఃసలు రుచ్యమగుట

హంసతూలికపాన్పు నందుండువానికా

చక్కెరనేల పూశయ్యయగుట

నవరత్నభిజితాసంబెక్కు వానికా

గ్రావపంపులు వీరరాజియగుట

పర్వసర్వంసహ చక్రంబు బాలించు

వానికా యివి యున్కిపట్టులగుట

గీ. ఎట్టినూము నూచితిమెక్కి యేనుమున్ను

బంధు జనములఁబాసి యీ వనమునందు

నిట్టిదశ నీకుఁగల్గునం చెంచనెపుడు

సకల సద్గుణవంత ! యో సత్యవంత !

సత్య:- అమ్మా ! నీ వెంత వెట్టిదానవు !

క. పైయుగముల వారెల్లరు

గాయమును దొంగి కీర్తి కాంతను వెంటం

బాయక కొనిపోగలుగుట

కే యండల కా గొడుగని యెంచియుఁ గాదె !

ద్యమ:- తండ్రీ ! సత్యవంతా ! బాలుండవయ్య నెంతటి నీతులను
గఱపుచుంటివి.

సత్య:- నాయనా ! నేను మీరు నీతులను బోధించునంతటి వాడనా !
కాకపోయినను గతంబును గుఱించి వగచిన నేమిప్రయోజనము !

నీవా సర్వాంతర్యామియగు శ్రీమన్నారాయణుని దివ్యచరణారవిదంబులఁ గూర్చి తపం జాచరింపుము. దానివల్ల మనకు సర్వవిధంబుల మేలొనఁగూడఁ గలదు.

ద్యుమః:- ధీమఃతా! సత్యవంతా! నీ నన్నట్లు గతించినదానికై దుఃఖించినఁ బ్రయోజనము లేదని నా కిప్పుడు స్పష్టమడినది. నే నొకప్పు డా యిందిరారమణుని మఱచితివా? మఱచియే యుండలేదు. అయినను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితివి. నీవును నీజననియుఁ బర్లశాలకుం జనుఁడు. నేనిదే యా పరమేశ్వరుని గూర్చి తపంబొనర్చెద.

(అండలు గీర్చు-మింతురు.) (తెరవదును)

(ద్వితీయరంగము)

(ద్యుమ్న త్రేకుండు వర్ణశాలయాదలివేదికపైఁ గూతుచుండి, జవమాలఁ దిప్పుచుండును, తెరయెత్తఁబడును)

ద్యుమః:- (తనలో)

గీ. వేదములు దెచ్చి యెవ్వఁడు వేధకిచ్చె
బలిని బంధించి యెవ్వఁడు వశ్రసేలే
దనుజుల వధించి యెవ్వఁడు మునులఁబ్రోచె
నట్టి సగ్గుణ బ్రహ్మంబు నాశ్రయింతు.

ఓ జగద్రక్షణ సంధాయకా! రమామనూనాయకా! పుట్టిన దాది యీ వఱకు సుఖానుభవమే గాని కష్టంబులన నెట్టివియో కలలోనైనఁ దలంచి యెఱుంగ. “పెట్టిన వారికిఁ బుట్టుటే సాక్షి.” యనునట్లు పూర్వజన్మంబునం దేమి వ్రతంబు లొనర్చి జన్మించితిమో కాని జరాభారంబునఁ గలదలేక యింట నొక మూలఁ బడియుండు వానికా! భార్యాసుత సమేతంబుగ నీ ఘోరారణ్యవాసము సంప్రాప్తమగుట! ఓ దేవదేవా! నీ కై ననేల నా యం దనుగ్రహము కలుగదయ్యె! నేను నీ యెడ

నేమైన నవకారంబునన్బిడ్డని? లేక పెద్దలయిన జనదాటి
యంటినా? కాక, ఋషీశ్వరుల కేమైన నెగ్గొనన్బిడ్డినా?
కాదేని, దేవప్రభాహ్మణ మాన్యంబుల కేమైన భంగము గలిగిం
చితివా? ఇవి యన్నియుఁ గాకున్న వర్ణసంకరమేమైనఁ గావిం
చితివా? పొరపాటున క్షత్రియ ధర్మంబు లెందేని సరకుఁ
గొనక ప్రవర్తించియుంటినా? లేనిచో, నిష్కారణవైరమూని
నన్ను రాజ్యభ్రష్టుని గావించినవానియందుఁ గల కృపారసము
న్నాపై నీకు లేకపోయెనే! ఒకవేళ మీరు నన్ను మఱచినను,
నేను మీ మృదుపద సరసీరుహంబులు మఱవఁగలనా? మఱచి
బ్రతుకఁగలనా? బ్రతికినుఖంపంగలనా? అయ్యో! అదేటిమాట!

సీ. చెలఁగియేప్రొద్దు నీ నేవఁ జేయుటెకాని

దబ్బర లేవంకఁ దలఁచి యెఱుంగఁ

బుడమివేల్పులఁగాంచి పూజనీయుటెకాని

వేమాటుమదిని గర్వించి యెఱుంగఁ

దప్పుచేసినవారి దండించుటయెకాని

ధర్మంబులను జవదాటి యెఱుంగఁ

బ్రజల సంరక్షింపఁ బాటుపడుటెకాని

క్షణమైన నూరక కడపియెఱుంగ

గీ॥ నిరపరాధుల శిక్షల నిలిపియెఱుంగ

కాత్రవులనై నఁ జిక్కినఁ జంపియెఱుంగ

దోస మెవ్వరికేనియుఁ జేసియెఱుంగ

నిట్టి నన్నేలమఱచితో యిప్పుడెఱుంగ.

[అని మఱల జవమాలఁ ద్రిప్పుచుండును]

[అంత అశ్వపతి, మాళవి, సావిత్రి, జయశీలుఁడు కాననము

లోనికిఁ బ్రవేశింతురు.]

అశ్వ:- మంత్రీ! జయశీలా! వనంబెంత రామణీయకమై యున్నదో
చూచితివా!

గీ. తొడరి ఝంకార మొనరించు తుమ్మెదలును
గెరలి భాషించు తొంకారములును
గలకలారావములుచేయి క్రొంచబృంద
ములును బై కెగలుగు మయూరములను గంటె ?

మఱియు, నిది యే నందియాశ్రమ ప్రాంతమోకాని,

గీ. శరభ హర్యక్ష శర్మల శల్యఖడ్గ
గవయ పేదండ భల్ల నృగాల వాహ
కావర తరక్షు గంధర్వ కపి వరాహ
మృగము లత్యంతమైతితో మెలగుచుండె.

జయ:- దేవా! మీకేగిడు. నాకును నటులనే తోచు చున్నయది.

మాళ:- హృదయేశ్వరా! మనుష్యసంచారంబను మాటయే లేని
యీ ఘోరారణ్య మధ్యంబున మన సావిత్రి యెట్లుండగలదు?

అశ్వ:- హృదయేశ్వరీ! నీ వా కొంత యంతమాత్రము మనంబున
బెట్టుకొనకుము.

జయ:- అమ్మా! దైవవిధి యవిలంఘనీయముగదా ?

అశ్వ:- సచివాగ్రేసరా! ఇచటి కనతి దూరంబున గనుపడునది యేమై
యుండనొవు ?

జయ:- దేవా! అదియే ద్యుమత్యేనుని యాశ్రమమై యుండవచ్చును.

అశ్వ:- అటులైన మన మద్దానిని సమీపితము రండు.

(అందఱు ద్యుమత్యేనుని యాశ్రమమును జేరి)

మునీంద్రా! వందనములు.

ద్యుమ:- మనోవాంఛాఫలసిద్ధిరస్తు. అయ్యా! ఇటు దయజేయుడు.

(అందఱు కూర్చుండురు) మీర లెవ్వరు ?

అశ్వ:- మునిచంద్రా! మద్రదేశాధీశ్వరుండ, అశ్వవతి యను నామం
బున బరగువాడ. సకుటుంబముగా వచ్చితి.

ద్యుమ:- అశ్వవతీ! తమ రేకార్థార్థులరై సకుటుంబముగా నిచ్చ
టికి విచ్చేసితిరి ?

అశ్వ:-తావక దర్శమునకే.

ద్యుమ:- (అశ్వర్యములో) ఏమీ! నాకొకకేనా? అట్లులైన నావల్ల
మీకుఁ గాఁగల కార్యము లేమున్నవి!

అశ్వ:-కాఁగల కార్యము లుండుటం బట్టియే కాఁగలిగితిమి. ఏమంటి
రేని చిరంజీవి మీ కుమారుఁడు సత్యవంతునకు చిరంజీవి
సౌభాగ్యవతియును నా కుమార్తెను సావిత్రి నొసంగి వివా
హము చేయఁ దలంచి.

ద్యుమ:-మద్రదేశాధిపతీ! అశ్వపతీ! నేజెప్పెడి యంశములు తుద
ముట్ట వినుము.

ఉ. కూటికి గుడ్డకుం జెడియుఁ గ్రుమ్మరుచుంటిమి కాననంబులం
జేటికి నీ కొమారిలను నిచ్చి వివాహము సేయఁబూని యి
చ్చోటికి వచ్చితివివుడు సొంపె సలారఁగ రాజచంద్ర! య
ట్లేటికి వియ్యమందిలని యెల్లరు నిన్నగరే జగంబులన్.

అశ్వ:-రాజర్షి తిలకా! మీ రిట్లననేల! మన మిరువురము నిష్టపడిన
లోకంబుల జనంబులు దూషించిననేమి! భూషించిననేమి!

ద్యుమ:-అశ్వపతీ! ఎట్టి కార్యమైనను సరే ముందు లోకసమ్మతము
గావలయును. కావున నీ కొమారిల నింకొక మహారాజుకొమా
రున కొసంగి వివాహం బొనర్చుము. అప్పుడది జనసమ్మతము
గాఁగలదు. అట్లు కాక నీ పిష్పడు మదీయ పుత్రుండగు సత్య
వంతునకే యొసంగితివేని అన్నులమిన్నను, చక్కదనాలకుష్పను,
సావిత్రిని విగతరాజ్యుండై ఘోరారణ్యంబుల నివసించు వాని
కిచ్చి యశ్వపతి పిల్లకు గొంతుకొనె' నని లోకంబున నిశ్చె
ల్లరు నిందితురు. కాబట్టి యతొక రాకుమారుని కొనంగుము.
లేదేని నీ మూలమున మే మెల్లపుడుఁ బదువురి నొంటఁ బడి
నానవలసిన వారమగుదుము.

అశ్వ:-ద్యుతుత్సేవ మహర్షి ! కలిమిలేములు తాత్కాలములుగా వుండు
తోడ విద్యుదుండుదమను కౌతూహలంబున మేమిట్లుహరించెంచి
తిమి. మదీయ ప్రార్థనఁ ద్రోసిపుచ్చకుడు.

ద్యుతు:-రాజా ! అటులైన నింకొక మనవి.

గీ. సాధవంతుల నివసించు చానమిన్న
కష్టముల కోర్చి యెలుబుందు గహనములను
బట్టు చేలంబులను గట్టు బాల నేడు
వల్కులాడినములు గట్టు పరుసయెట్టు.

అశ్వ:- మీ పిల్లయైన వెనుక మీతోఁబాటు కష్టమో సుఖమో
యనుభవించునేకాని మారాడఁగలుగుటెట్లు ! స్త్రీల యధి
కారా నధికారములన్నియుఁ బుట్టినిండ్లకడనేకాని మెట్టినిండ్ల
కడ సాగఁగలవా ?

ద్యుతు:- (వల్లకాలపై పునకుఁ దిరిగి) వసించితి. అటులే కానిండు.
నాయనా ! సత్యవంతా ! మీ మమ్మ నిటుతోడ్కొనిరమ్ము.

సత్య:-తండ్రీ ! ఇదిగో మా యమ్మ యిచటనేయున్నది.

ద్యుతు:-హృదయేశ్వరీ ! వీరు చెప్పిన దంతయు వినుచుంటివిగాదా !
నే నందులకొడంబడితి. నీ యభిప్రాయమేమి ?

భాను:-హృదయేశ్వరా ! మీ కనుకూలంబగుచో నా కనుకూలము
గాకుండునా ? పిలిచి పిల్లనిచ్చెదమన్న వద్దననేల !

ద్యుతు:-అశ్వపతి మహారాజా ! పురోహితుల రావించి సుముహూ
ర్తము నిశ్చయింపుడు.

అశ్వ:-లగ్న నిశ్చయమును జేయుచుకొనియే వచ్చితిమి.

ద్యుతు:-ఎప్పుడు ?

అశ్వ:-ఈ దినంబుననే కావునఁ బోవుదమురండు.

ద్యుతు:-ఎక్కడికి ?

అశ్వ:-మదీయ పురంబునకు.

ద్యుమ:-దాదా!-మన్నట్టికి మీ పుంజునకుఁ గొనసోయెదవు! వదు
గుడు మన్నుచట నవుటకాయేమి! నే నీ సంగతి మీకు మొద
టనే చెప్పియుంటిని కదా!

అశ్వ:-మీ రిప్పు డేమనియెదట ?

ద్యుమ:-మీ రిచటికి సమటుంబముగా వచ్చియుంటిమని కదా!
నాతోఁ జెప్పియుంటిరి. కాఁబట్టి వివాహ మిచటనే చేయుదు.

అశ్వ:-అటులే యొనర్చెదము. తగు వ్రయత్నములో నుండములెండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు) (తేరవడును)

[వివాహానంతరమున నుడువర్కములతో సావిత్రి సత్యచతులును,
నూతనాంబరములు ధరించి భానుమతీద్యుమత్యేనులును,
మాళవీ ఋశ్యవతులును బ్రవేశింతురు]

అశ్వ:-బావా! ద్యుమత్యేన మహర్షీ!

ఉ. బిడ్డలు లేకలేక దుర పిల్లఁగఁ బిమ్మటఁ గొన్నినాళ్ళ కీ
బిడ్డయె కల్గ నీమెనతి ప్రేమను బెంచుచున్న వాడ మా
రొడ్డదిఁ కెవ్వ రేచునుచు నుండినగానియు మీదె భార మీ
బిడ్డను మీరుబిడ్డవలె బెంచుఁడు కోవముఁ బూనకెంచుడి.

ద్యుమ:-బావా! అశ్వపతీ! ఈ విషయము మీరింతగాఁ జెప్పవల
యునా! నే నంతమాత్రమెఱుంగని వాడనా?

అశ్వ:-మీ రెఱుంగరని కాదు. నా పుత్రికయందుఁగల ప్రేమచే
నిట్లనుంచుంటిని.

మాళ:-అమ్మా! సావిత్రి! (అని సావిత్రి మీఁదఁ జెయివైచి)

క. పనిలేకయె పొరుగిండ్లకుఁ

జన కెప్పుడు మగనికేది సమ్మతియొ యటే

పనిఁ జేయుచ త్ర మామల

కనుకూలముగా మెలంగు మమ్మాయెపుడుకా.

(భానుమతి నై వునకుఁ దిరిగి) వదిన గారూ! మా పిల్లను మీ పిల్లవలెఁ జూడ గోరెదను.)

అశ్వః—జామాతా ! సత్యవంతా !

గీ. పుట్టినప్పటినుండి యీ పొలితిమిన్న
చేసి యెఱుంగదు పనులేమి చేతగావు
కని యెఱుంగ దొక్కింతయుఁ గట్టచయము
సంతియేకాని నేఁజెప్పనదియు లేదు.

(సావిత్రి చెయి పట్టుకొని) వుత్తీ ! సావిత్రి !

గీ. మంచి చెడ్డ లటందు రిమ్మహిని రెండు
వానిలో మొదటి దసాధ్యమాను బుట్టి
నింటికి మఱియు మెట్టిన యింటికిపు
వేరుఁడేవమ్మ! వెనుకటివారి నెంచి.

మీ అమ్మయు నేనును నప్పుడప్పుడు వచ్చిపోవుచుందుము. నీ చెలికత్తియలా గూడ వచ్చి పోవుచునే యుండురు. నీ మనంబున వేఱుగాఁ దలంపకుము.

గీ. ఆరసికొనుచుందు నమ్మనే నప్పుడపుడు
నీదు వృత్తాంత మంతయు నిక్కువముగ
నత్తమామలఁ గాంచుమత్యంత భక్తిఁ
గంట తడిబెట్టఁబోకు నన్న తల్లి.

మే మికఁ బోయి వచ్చెదము. (ద్యుమత్యేనుని వంకజూచి)
బావగారూ ! సెలవు.

ద్యుమః—మంచిది. అటులేపోయి రండు.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

(త ర వ దు ను)

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ రస్తు

సావిత్రి సత్యవంతీయము

చతుర్థాంకము

(పర్ణశాలయం దొకవైపున సావిత్రి దేవీ పూజామంటపము)
(వల్కలూరిని ధరియై సావిత్రి ప్రవేశించి పూజామంటపమున కెదురుగాఁ గూరుచుండి పూజా ద్రవ్యములు సవరించుచుండును)

(తెరయెత్తఁబడును)

సావి:- (లేచి తనలో) నా జీవితేశ్వరుని యాయఃప్రమాణమునుగూర్చి నారద మహర్షి నాఁడు నాకెఱింగించిన గడువుదినమింక నేటికి నాలుగు దినములు మాత్రమే యున్నది. నే ననవరతము నమ్మి సేవించు జగన్మాతయగు సావిత్రి దేవిని గుఱించి త్రిరాత్రోపవాస వ్రతంబు గావించు వారలకు సకలశుభంబు లొనఁగూడు నని పెద్దలు చెప్పఁగా వినియుంటిని. కావున నే నీ దినంబున త్రిరాత్రోపవాస వ్రతంబును బ్రారంభించి నాఁటికి ముగించు కొనియెదను.

(అంత ద్యుమత్యేన నిర్వికారులు ప్రవేశింతురు)

సావి:-మామగారూ! నమస్కారములు.

ద్యుమ:-సత్సంతాన ఫలావార్తిరస్తు.

సావి:-ఋషిచంద్రమా! అభివందనములు.

నిర్వి:-మనూవాంఛాఫలసిద్ధిరస్తు.

ద్యుమ:-తల్లీ! ఇట్టి కఠిన వ్రతంబేల వూనితివి?

సావి:-నే ననేక కల్యాణంబులఁ గోరి యీ వ్రతంబును బూనితిని.
మీరు మదీయ వ్రతంబును గూర్చి విచారింపవలదు. మీ
కన్నీ విషయముల నవిస్తరముగా నిఁక ముందు తెలియుఁ
గలవు.

ద్యుమ:-మంచిది. అటులే కానిమ్ము. (నిర్వికారవితో నిష్క్రమించును)
(తిరిగి సావిత్రి పూజామంటపమున కెదురుగాఁ గూరుచుండి,
పుష్పాక్షతలచేఁ గొంత తడవు పూజించి, లేచినిలుచుండి

(పాంజలియై)

ఓ జగజ్జననీ! సావిత్రి!

గీ. సకలలోకములు సృజించు స్రష్ట, మనుచు
హరి, లయంబొనర్చు శివుఁడు, సురలు, మునులు
ప్రస్తుతించెడు నీ పాద పద్మములకుఁ
బ్రణమకులికుచుంటిఁ గొనుము భవాని! తల్లి!!

మఱియు,

సీ. నీ యాజ్ఞచేఁ గదా! నిఖిల లోకంబులు
బ్రహ్మ సృజించుటో పద్మనయన

నీ యాజ్ఞచేఁ గదా! నిఖిల జీవాళిని
విష్ణు పోషించుటో విశ్వ జనని

నీ యాజ్ఞచేఁ గదా! నిఖిల భూతంబుల
స్థాణుండు చంపుటో చంద్రవదన

నీ యాజ్ఞచేఁగదా! నిఖిలస్థులఁ బుష్ప
పంతులు మెలఁగుటో భవ్యచరిత

గీ. మఱియు నీ యాజ్ఞచేఁ గదా! మహిని, వహ్ని
వెలుఁగుటయు, జగత్ప్రాణుండు వీచుటయును,
బరగ వర్జన్య దేవుండు వానకురియు
ట, యముఁ డాత్మల శిక్షించుటయును, దల్లి.

గీ. దుండగిడులు లోక విద్రోహులైన
చండముండుల, ధూమ్రలోచన, విశుంభ
శుంభ, మహిమ వ్రభృతి రాక్షసుల వధించి
జగములకు మేలు గూర్చితో జనని నీవు?

ఇట్టి నీకు నన్నుఁ గాపాడుట యొక లెక్కలోనిది గాదు.

గీ. అన్నిటికి మూలకారణమైన నిన్నుఁ
దెలిసికొనలేకపోయిరి దేవమునియు,
పారిహర బ్రహ్మ లింద్రుడు లంతపారు
మానవాంగన నే నెంతదానఁ జెవును.

ఏది ఎట్లున్నను,

క. నీ పద రాజీవంబులె

ప్రాపని ధ్యానించు భక్తురాలను నన్ను
న్దాపాడు భారమంతయు
నీ పైనిడి యున్నదాన నిజము భవానీ!

(అని కర్పూర హారతి వెలిగించి)

క. కొనుమిదె కప్రపు టారతి
జననీ! సావిత్రిదేవి! సమ్మదమార
న్నను నానాథుని నెప్పుడు
కనుతెప్ప విధానఁ గావఁగావలెనమ్మా!

(తిరిగి ద్యుమత్యేనుఁడు ప్రవేశించును)

ద్యుమ:— అమ్మా! సావిత్రి! నేటితో వ్రతంబు పూర్తియైనదికదా!
ఇంకను ఆలస్యమేటికి! చూడు మప్పుడే జాము ప్రాద్యక్షి నది.
లేచి పారణ నేయుము.

సావి:—ఆర్యా! నే నీ దినంబునఁ బ్రొద్దు గ్రుంకినంగాని భుజింపఁదగదు.
ఇది నేను ప్రారంభమున నియమించుకొనిన నియమము.

ద్యుమ:—సరియే! మంచిది.

సావి:-మామగారూ! (అని పాదములు వట్టుకొని) మీ తనయుడు
సమిత్తుశ ఫలములు తెచ్చుటకు వనంబునకుఁ బోవునప్పుడు
నాకును నతనివెంటఁ జని కాననంబును జూడవలయునని కోరిక
జనించినది. కావున మీరు నా కీవరంబు దయనీయుఁడు.

మ్యమ:-మంచిది. (అందఱు నిష్క్రమింతురు) తెరపడును

ద్వితీయ రంగము,

(వల్కలూజన ధారియై సత్యవంతుఁడు ప్రవేశించును)

సత్య:-(తనలో)

గీ. వంగడము వృద్ధిఁ జేసెడు వరసుతుండు
లేమి దై వతములఁగూర్చి లెక్కలేని
వ్రతములను సల్పి పుత్తులఁ బడయునట్టి
తల్లి దండ్రులఁ బోషింపఁ దలఁప వలదె ?

నా పనిని నేను నెఱవేర్చుకొన వలయునుగదా! నా తలిదండ్రు
లనుదినము సమిత్తుశ ఫలంబులఁ దెచ్చునట్లు నా కాజ్ఞాపిం
చిరి. అదిగో!

సీ. గీర్వాణరాజన్య కేళికాగృహమందు
దీపించు రతనంపు దివ్యయనఁగ
వనమాలిదై త్యులఁ బరిమార్చు తఱిసి హ
స్తమున దాల్చెడు సుదర్శన మవంగ
నిర్జరావళి నెమ్మి నిరతంబు భుజియింపఁ
గానెప్పు బంగారు కంచమనఁగ
ప్రాకృతి నాసికా గ్రంబున రవలచే
లలితమై మెఱయు బులాకి యనఁగ

గీ. గగన భారతి ముంతేతి కడియమనఁగ
భవుఁడు సంధ్యవార్చెడు హరి వాణమనఁగ

సప్త బ్రహ్మాండములు నేయు సారె యనగ
భానుఁ డుదయించె సుదయాద్రిపైని నివుడె.

నేడేమి కతంబుననొ కాని ప్రాద్దు వైడము దనుక నిదుర
మేల్కొననై తిని. ఏమి ముప్పు వాటిల్లునున్నదోకదా! సంధ్యా
వందనాది క్రియల నెఱవేర్చుకొనిన పిమ్మట సమిత్కుశ ఫలా
దుల కొఱకేగి వచ్చెద. నేనిప్పుడు మనలితినేని తల్లి దండ్రుల
యనుజ్ఞ నుల్లంఘించిన వాడనై యధోగతుల పాలు గావలసి
వచ్చును. (అని నిక్రమించి తిరిగి గొడ్డలిని భుజముపై నిడు
కొని ప్రవేశించును)

(అంత వల్కలాజిన ఛారిణియై సావిత్రి ప్రవేశించును)

సావి:- (తనలో) అన్న పానీయములు మాని యత్యంత శ్రద్ధాభక్తుల
సావిత్రిదేవి నుద్దేశించి కావించిన త్రిరాత్రోపవాస ప్రణంబును
బరిసమాప్తి నొందించితిని; కాని నే నీ దినంబున హృదయేశ్వ
రుని నొక్క నిమిసకాలమైనను విడచియుండరాదు. ఏలయన
మఱియ ప్రాణవిభుఁ గూర్చి నారద మహర్షి నాఁడు నాకెఱిం
గించిన గడువు దినము నేడేకదా! వెండియు నీతఁడు తదను
కూలంబుగ నేడేటికో కుఠార మొండుఁగొని యెచ్చటికో పో
యత్నించుచుండెను. నేనును వెనువెంటనేచని మీఁద జరుగఁ
గల వృత్తాంతమును దెలిసికొనియెద. (అని ప్రకాశముగా)
హృదయేశ్వరా! నమస్కృతులు. మీరిప్పు డెచ్చటికిఁబోవ
నుద్యమించుచుంటిరి ?

సత్య:- సఖి! ఈ సమీపారణ్యమునకు.

సావి:- నాథా! ఏమిటికి !

సత్య:- కల్యాణి! చెప్పెదను వినుము.

క. జననీ జనకులు వృద్ధులు

సనలే కెచ్చోటి కబల! సమిధలకై నే

జరిపత్తు సత్తమామల

మనములు గనిపెట్టి మెలగు మంచిగ నిచటన్.

సావి:-హృదయేశ్వరా! నేనును మీ వెంట వసంబుఁ జూడవచ్చెద.

సత్య:-దేవి!

గీ. సల్పితివి త్రిరాత్రోపవాసవతంబు

దేవి సావిత్రినిఁ గూర్చి తెలుపవలెనె

దానఁ గడుడప్పియుంటివి గాన నేడు

పాఠము నేయకీ వెట్లు వచ్చెదిపుడు ?

సావి:-హృదయేశ్వరా! ఉపవాసంబువలన నాకేమియు శ్రమ కలుగదు. అయినను ఈ దినంబునఁ బ్రొద్దు గ్రుంకినంగాని భుజింప నను నియమము కలదు. లేనిచో, వ్రతంబు చెల్లనేరదు. కావున నేనిచ్చటఁ జేయునదేమున్నది? నన్ను మీ వెంటఁ గొనిపోండు. మామగారి యనుజ్ఞను బొందియే మిమ్ముఁ గలిసి కొంటి.

సత్య:-పురంద్రమణీ! ఇదియేటియీప్పితము?

మ. వడుగా? పెండిలియా? రమారమణునేవా? మేలిపేరంటమా? జడదాల్లోప్పగఁ జేయు సత్సవనమా? సాభాగ్యనిక్షేపమా? పడతుల్ పూదగు తావెటుంకగ సతీ! ప్రార్థించ నీ విట్లు నన్నడుగంగాఁ దగునే భయం పడరెయాహ! స్త్రీలు ఘోరాటవిన్.

సావి:-జీవితేశ్వరా!

మ. వడుగున్, పెండిలియున్, రమారమణునేవల్, మేలి పేరంటమున్ జడదాల్లోప్పగఁ జేయు సత్సవనమున్ సాభాగ్య నిక్షేపమున్ దడఁబాటొండక కంటి మజ్జనకు సద్గంబందు మీ వెంట నీ యెడ రానిచ్చుటె నన్నిచేతుటినవా నీ కోర్కె సెల్లంపరే?

సత్య:-దేవి! గాఢారణ్యంబన నేమియో తెలియ కిటు లనుచుంటివి.

కావున నొక్కమాటు నీకా కాననంబునుగూర్చి చెప్పెద నాకర్థింపుము.

సీ. పరమ మునీంద్రుల వర్ణశాలలె కాని
నిలచుంబు లెందు గాన్పింపవచట

నతిభయంకరమైన యా రావములెకాని
వినఁబడవెందు సుస్వనములచటఁ

గ్రూర మృగానేక కులసంతతులెకాని
కనఁబడరెందునూ మనుజులచట

సరసగంభీర శిఖర బృందములెకాని
నగరంబులెందుఁ గన్పట్టవచట

గీ. నల్లిబిల్లిగ నల్లుకొన్నట్టి పొదలె
కాని చూపట్ట వెందు మార్గంబు లచటఁ
గాటు చీకట్ల నెప్పుడుఁ గ్రాలుఁగాని
వెలుతురనుమాట లేదెందు వెలఁది యచట.

సావి:-జీవితేశ్వరా! కాంతారమట్లుండునని నే నెరుంగక పోలేదు.

సత్య:-దేవీ! నీ వెన్నఁడును వీక్షింపకయే యెట్లు తెలిసికొనగలిగితివి!

సావి:-మనూనాథా!

గీ. కనుల రెండింట నెప్పుడుఁ గాంచకున్న
బాట్యమున గుఱువులపొంతఁ బరమభక్తిఁ
జదువుతటి కావ్యములయందుఁ జదివితీ, వన
వర్ణనలు పెక్కులనయంబుఁ బట్టుదలను.

సత్య:-దేవీ! కాంతారమట్లుండునని నీ ప్రేకవేళఁ గావ్యములయందుఁ
జదివి యుండినను, అబల వగుటచే భీకరమృగంబులఁ గాంచి
నుంతయు సంతసింపనేరవు.

సావి:-ప్రాణేశ్వరా! మీరు వెనువెంట నుండునప్పుడు క్రూరమృగా
దులఁ గాంచి భయపడు తెట్లు!

సత్య:-అకటా! నుండరీ! నే నెంత చెప్పినను వినవైతివే!

సావి:-అడువారల కిండుక చనవు చెల్లనొల్లదు కాఁబోలు

సత్య:-సఖీ! నే నేల రావద్దంటినో యిండుకయైనను గ్రహించలేక పోయితివి. 'దిగినగానిలోతు తెలియ' దన్నట్లు ముందు ముందా డుర్గముంబుల దాటునప్పుడు కాని నీకు స్పష్టము కానేరదు. సరే! పోవుదము రమ్ము.

సావి:-(తనలో) ఆహా! ఇప్పుడు కదా నేను ధన్యురాలనైతిని.
సత్య:-దేవీ! పోవుదము రమ్ము. (ఇరువురును జేతులు నట్టుకొని నిష్క్రమింతురు)

సావి:-మనోనాథా! ఎక్కడి దా కోలాహలము!

సత్య:-కల్యాణీ!

గీ. సింహశార్దూల మత్రేభ శివ వరాహ
శరభ భల్లూక కీశ కాసర మృగంబు
లల్లదేచూడు! వనమునం బెల్ల రొడలు
సల్పుచున్నవి జడియకు చంచలాక్షి.

(అని భుజముపైఁ దట్టును)

సావి:-మీ రిందుండ నా కేమి భయము.

సత్య:-రామామణీ!

గీ. కాననంబెల్లఁ గ్రుమ్మటి కడకుడస్సి
స్వాంతములురోయ సింగముల్ శ్రమమువాయ
విటవములనీడ నెక్కింత విశ్రమించి
పోవుచున్నవి చూచితే పొలములకును.

మఱియు నిదే నా వ్రేలివంకఁ జూడుము.

మ. ఆదియే బెబ్బలి జాని వెన్నఁ గలదే హర్యక్ష మారెంటినిం
గదియన్వచ్చునదే వరాహ మివియే గంధర్వపోతంబు, ల
ల్లదె గోమాయువు క్రేళ్ళు దాటునవె సారంగార్భకంబుల్ బహీ
మదిరంజల్లఁగఁగాంచియుంటివఁటె కొమ్మా! యిట్టిమొత్తంబులున్

సావి:-మనోనాథా! ఆ తరుణండుంబుల విధ్యమనూహరమై కన్పట్టున
వేమి?

సత్య:-ప్రేయసీ!

గీ. ధనకనకవస్తువాహన ధాన్య వితతి
పైని, దారానుతాదుల పైని, నెట్టి
కోరికలులేక పరమేశుఁ గూర్చితెము
నలుపు తాపనేంద్రుల వర్ణశాలలబల.

సావి:-ఈవన శృంగారం లెంతయును గొనియాడఁ దగియున్నది.

సత్య:-దేవీ! అటు చూడుము.

గీ. పాశుజాతంబు లటుచూడు నల్లవౌష్ణి
నుల్లసంపంగ లిటుచూడు ఖండగమన
జాజి విరజాజు లవె చూడు చంద్రవదన
మొల్లచేమంతులివె చూడు ముద్దుగుమ్మ.

సావి:-కమ్మని వాసనల వెదచల్లు నీ పుష్పరాజంబు లెంతయు స్తుత్య
ర్హములు.

సత్య:-కల్యాణీ! (అని రెండడుగులు ముందునకు వైచి)

క. ఇదె సంతాన మహీరుహ
మిదియే సహకారికాళి యిదె పటవృక్షం
బిదియే బిల్వ మహీరుహ
మిదియే సురబొన్నసాల మిందునిభాస్యా!

సావి:-సూర్యకాంతులనేనిఁ బ్రసరింపనీక చల్లని నీడలనిచ్చుచుఁ
బాంధుల మార్గాయానంబులఁదీర్చునీ వృక్షంబు లెంతయుశ్లాఘా
పాత్రములు.

సత్య:-ప్రేయసీ! [అని ఒక్కొక్క దానిని జూపును]

సీ. రమణీయ సరసీతరంగావళుల నూఁగు

చానంద మొందు రాయంచలవియె

బాగుగాఁ బండిన ఫలరసంబుల నాని
 పల్కులాడెడు రామ చిల్కలివియె
 నళినీ మరంద పానంబునం దేలి యుం
 కారముజేయు భృంగంబు లవియె
 పింఛంబులను విప్పి వెలయు నేత్రమ్ముల
 నృత్యంబు నల్పెడు నెమళ్లు లివియె
 గీ. ప్రథిత మాకంద తరువల నముల మెనపు
 చింపుగాఁబాడు గంఢశోయిలలు నవియె
 సకల ఋతువులయందు నేత్రమములేక
 పురుగులను నేటికొని తిను పులుగు లివియె.

సావి:- ఈ విహంగంబు లొండ్లారులతో ముచ్చటించుకొనుచున్నవా
 యనునట్లు మోముమోమునంజేర్చి చేయు కిలకిలారావంబు
 లెంతయుఁ గొనియాడఁ దగియున్నవి.

సత్య:- దేవీ! ఇదిగో! ఇటు పోవునమురమ్ము. (అని ముందునకునడచుచు)

నీ. ఇరుఁగెలంకుల నున్న యీ కంటకంబులఁ
 బరికించి కాల్వెట్ట వలయు నిచట
 నిరుచక్కియల నున్న యీ మేటిలోయలఁ
 బరికించి నడువఁగా వలయునిచట
 నిరుప్రక్కలందున్న యీ పాముపుట్టలఁ
 బరికించి పోవఁగా వలయునిచట
 నిరుప్రక్కలందున్న యీ మిట్టపల్లముల్
 పరికించి కాలూన వలయునిచట

గీ. రెండువైపులనున్న యీ గండుచీమ
 వరుసఁ బరికించి దాఁటిపోవలయు నిచట
 ముఱియు నిరుప్రక్కలందున్న కఱకుతాల
 పంక్తిఁ బరికించియేఁగఁగా వలయునిచట.

(ఇరువురు నిష్క్రమించి, తిరిగి ప్రవేశింతురు)

సత్య:-కాంతామణీ! ఇట్లుచూడు.

క. ఇదియొక తామర కొలనొ
ముదితా! వీక్షించినావె!.....

సావి:-.....పూవులవెంతో
మొదముం గూర్చుచు నున్నవి.

సత్య:- ఇదిగో! తలదాల్చు దీని నిడునిభాస్యా!
(ఒక పువ్వును గోసియిచ్చును)

సావి:- (తలలో ధరించును)

సత్య:-హృదయేశ్వరీ! మన మీ వినోదంబులం జూచుచు జాగునేయ
జనదు. అదిగో! అప్పుడే ప్రాప్తు గ్రుంకవచ్చినది. నీ వీ పువ్వుం
బులఁ గోయూము, నే నిదె యా కింశుక తరువునంగల సమిధల
చేదించుకొని వచ్చెద.

సావి:-అటులే చేసెదను. (అవి పువ్వుంబులఁ గోయుచుండును)

సత్య:- (చెట్టు దగ్గఱకుఁ జొరఁగి గొడ్డలితోఁ గొమ్మ నఱకుచుండును.)
అహా! ఏమి! ఈ శిరోవేదన మెంత మిక్కుటముగా నున్నది.
(అని గొడ్డలిని బుడమిపైవైచి రెండుకడతలు గట్టిగాఁ బట్టు
కొని నేలఁ గూర్చుండును.)

సావి:- (తనలో) నాభుఁడేటికో కొమ్మ కొట్టుట మాని శిరంబును గరం
బులఁ బట్టుకొని కూర్చుండియున్నవాఁడు. (సమీపించి) ప్రాణే
శ్వరా! ప్రాణేశ్వరా!! ఏ మిట్లు తల పట్టుకొని యుంటిరి?

సత్య:-కాంతామణీ! నేఁ డేమి కతంబుననొ నాకు శిరోవేదన యపరి
మితముగఁ బుట్టు చున్నది. నీ యంకతలం బువధానముగఁ
జేయుము. పరుండెదను.

సావి:- అటులనే యొనర్చెదను. (కూర్చుండును)

సత్య:-[సావిత్రి తొడపైఁ దన శిరముఁ జేర్చి పరుండును.]
ప్రేయసీ!

ఉ. ఎన్నడుఁ బైత్యమా యెఱుంగ నిండుకయేని నిజేఱుచిలమో
యన్నుల మిన్న ! నేడు జగమంతయు మాసిన భంగిఁ దోచె నా
కన్నుల కెల్లవస్తువులు గన్నడుచున్నవి పచ్చనై ననుక
గ్రన్నన జేర్చి గావలయుఁ బ్రాణసఖి ! మన వర్జితాపహన్.

అక్కటా ! నీవు నన్నుఁ దీసికొనిపోవు పెట్టు ? నేను వాఁగలుగు
పెట్టు ?

మ. ఒడలా కంపమునొందసాగె జ్వరమా యొక్కింత గప్పపైడిక
దడఁబాటయ్యెను నాల్కపైని దడి సాంతబార దిక్కిది యి
క్కడ లేరెవ్వరు వైచ్యులొక్క రయినం గప్పుంబు జీవించుటో
పడఁతీ ! శీతల మేర్పడం దొడఁగె నీ భాగ్యం బదెట్లున్నదో ?

సావి:-జీవితేశ్వరా ! జ్వరము వచ్చినంత మాత్రముననే ఇట్లధైర్య
పడదరేల ? మానవ కరీరంబు కాదా ?

సత్య:-ఓ తనీ !

గీ. సఖియరొ ! అకాల మృత్యు వాసన్నమైన
ధైర్య మూనుట యెట్లులధైర్యపడక
ద్విర్ఘోగమె యొకవేళఁ దిరుగునంచు
పంతసేవను మదిలోన పంతదక్కి.

సావి:-నాథా ! ఏమిట్లనుచుంటిరి ? ఇంకెవ్వరుదిక్కు ? (దుఃఖించును)

సత్య:-ప్రాణేశ్వరీ ! ఏల యిట్లేడ్చెదవు ?

క. తక్కువ నొములు నొచియు
నెక్కువ ఫలములను గోర నెటువచ్చు సఖి
జక్కవలు గూయఁ బాలునె
జక్కఁగఁ గోయిలలుగూయు చందంబెవఁగన్.

మఱియు,

ఉ. పుట్టిననాటనుండియును భూరినుఖాను భవంబుతోడ మే
ల్పట్టిని నిన్నుఁబెంచి వనవాస మొనర్చుచు నుండువానికే

నోట్టుల నిత్తునందు మది నెంచక నీ జనశండు నాకు ని
 న్నోట్టున బెండ్లి నేయుటది నేడు విషంబయి పోయె నక్కటా !
 ఇదియునుం గాక,

సీ. సౌధ వంతులయందు సంచరించుటఁ బాసి
 వనవాసు లిండ్ల యే పడఁతి మెలఁగె
 గాంచనాంబరములు గట్టుసౌఖ్యముఁబాసి
 వల్కలాజినములే వనితగట్టె.
 జెలిక త్తియలఁ గూడి మెలఁగు సంవదఁబాసి
 మునివత్సులందు నేముదితయందె
 సాటివారల బంధు సంఘాతిములఁబాసి
 ఘోరబాటపులను నే కొమ్మమెలఁగె

గీ. నట్టిగుణవతి వబల వర్ధాంగి విపుడు
 దట్టమగు కాననంబెట్లు దాటఁగలవై
 తెలియఁబడదయ్యె నేడ్వకు తీతముణము
 నీకు నాకును నేటితో నెలతమిన్న !

కాంతామణి ! ఇంకేటియాశ !

గీ. తల్లి దండ్రులు వృద్ధులుదై వములనె
 నమ్మియున్నార లై ననూ కొమ్మనీవు
 భక్తియుక్తిని బూజించు వారినెప్పు
 డల్లదే యమధర్మరాజరుగుదెంచె.

ప్రాణేశ్వరీ ! నీ యత్తమామల కడకు నీ వేగినప్పుడు వాడు
 నన్నుఁ గూర్చి నిన్నేమైనఁ బ్రశ్నింపక మానరు. ప్రశ్నించి
 నప్పుడు వారికి నా మాటలుగా నిట్లనుము.

తల్లి దండ్రులనింక దయఁజూతు రెవరంచు
 బలుమాట మిమ్ములఁ దలఁచెననుము
 ఇంధనాదులుదెచ్చి యిచ్చువారెవరంచు
 బలుమాట మిమ్ములఁ దలఁచెననుము

వేదకాస్త్రంబులు వినుపింతు రెవరంచుఁ

బలుమాటు మిమ్ములఁ దలఁచెననుము

ద్విప సింహములబాధఁ దీర్చునారెవరంచుఁ

బలుమాటు మిమ్ములఁ దలఁచెననుము

గీ. ఎవరు ఫలముల నందింతు రెపుడునును

దయను బలుమారు మిమ్ములఁ దలఁచెననుము

కడకు మిమ్ముల నెకసారి కాంచకుండ

నెంతో దురిపిల్లి తా దివికేగె ననుము.

(అని కన్నులు మూసికొనును)

సావి:- (సత్యవంతునిపైఁ బడి) హా! జీవితేళా! భువనై కవ్రణాళా!

ఈ గాఢారణ్యమధ్యంబున నన్నెంటిగ డించి నీ ప్రక్కఁడవే

వరలోకగతుఁడనైతివే! హా! నాథా! నీ యర్థాంగినగు నన్ను

నీ వెంటసేలకొనిపోవైతివి? హా! హృదయేశ్వరా! (మూర్ఛిల్లి

మరల స్పృహఁదెచ్చుకొని)

కా. కోపంబొంది యెటుంగ వెన్నఁడునయో కూర్చున్న బ్రాహ్మణి యిం

కే పాపం బొడిగట్టలేదు మఱి నీ వెవ్వారి దూషింపలే

దేపాపాత్ముల మోముగాంచితిమొ యిట్లీచావు నేడిప్పుడే

ప్రాపై నచ్చునటంచు నెంచవుగదా ప్రాణేశ్వరా! యెన్నఁడుగా.

మ. అకటా! యెవ్వరి వేడుదాన ధరపై నన్యాయమే పాపమే

ప్రకటంబయ్యె నటంచుఁ జెప్పిగల ధీరస్వాంతు లెవ్వారు లే

రిక నెదేగెడుదానఁ గాలగతి యిట్లీరీతిగా మాటు నం

చొకనాడైన దలంపరాళ్ళు నిజంబోవల్లభా! యుద్ధతగా.

గీ. శ్రీహరీ! యెట్టిపాపంబు చేసినాను

పూర్వజన్మంబునందు నీ పుణ్యరాశి

నిపుడు గొల్పోతి నింక దిక్కెవరునాకు

అకట! వైధవ్యమెబ్బంగి ననుభవించు ?

అక్కటా! దిక్కెవ్వరు? నే నెవ్వరి వేడుదాన? పాపం
 బను వారలొక్కరైన నీ జగంబున లేరే! ఉండినను, నశమ
 ర్థులుగాని సమర్థులుగారే! అయ్యో! నన్నొవార్చువారెవరు?
 ఓ చంద్రమలీ! దమజుంతి! మహావత్సభామతల్లలారా!
 మీరైన నేల సత్యవంతుని జిరాయురుపేతుఁ డగునట్లు దీవింప
 రైరి? ఓ జగజ్జననీ! కాత్యాయనీ! నిన్ననవరతము నమ్మి
 సేవించు నాయెడ నీకైన నేల కరుణ వ్రెడమదయ్యో.
 ఓ సంపదలవల్లీ! తల్లితల్లీ! నీవైన నేలమదీయ ప్రాణవిభుని
 రక్షింపఁ జాలవైతివి? ఓ వాణీ! వినుత గీర్వాణీ! నీవైననేల
 నీ మగనితో సత్యవంతునకు దీప్తాయువుసంగుమని చెప్పవైతివి!
 అయ్యో! భూత భవిష్యద్వర్తమానంబులు దెలిసికొనఁజాలిన
 మీరలే యిట్లుపేడించి చూచుచుండ నొకమాత్రపు వారలు
 నన్నీ విపత్సాగరమునుండి దఱిఁజేర్పఁగలరా? అయ్యో!
 అదేటి మాట! అంతమాత్రపు సహాయమే నాకు లభింపనున్న
 యీ పతి వియోగము సంభవింపకయే యుండునుగదా! అక
 టకటా! మద్ర దేశాధీశ్వరుని కొమారిత్వనై సార్వభౌమ
 పదంబనుభవించిన ద్యుమత్యేన రాజర్షి కోడలినిై నిత్యసత్య
 వ్రతుండైన సత్యవంతున కిల్లాలినిై యీ కీకారణ్య మధ్యంబున
 'నా' యనుతోడులేక యే కాకినై దిక్కుమాలి యలాడవలసి
 వచ్చెనే! హా! హృదయేశ్వరా! నిన్నుఁబాసి నే నెందులఁ
 బోవఁగలను? అకటా! దిక్కెవ్వరు? హృదయమా! నీ
 వెందులవసించెదవు? వలపా! నీవెందు డాగెదవు? పంచప్రాణ
 ములారా! మీ రెందుండెదరు? ఏమీ! మీరందఱు సత్య
 వంతుని సన్నిధినే నివసించెదమనియూ చెప్పుచుంటిరి. హా!
 ప్రాణేశ్వరా! ప్రాణేశ్వరా!! (అని మూర్ఛిల్లి మఱల లేచి)

పూర్ణ చంద్రునిదాలుఁ బురడించు నెమ్మొముఁ

గాంచు భాగ్యంబింకఁ గలుగు పెట్టు?

పంకేరుహాడు ! మీ పాదంబులకెఱంగి
 నేవించు భాగ్యంబు చెందుపెట్టు ?
 భవ్యాత్మ ! నీ దివ్య వాక్యామృతంబాను
 భాగ్యంబుదీక్షిమీఁడఁ బడయుపెట్టు ?
 ప్రవిమలాకార ! ని స్ఫురిరంభణమునేయు
 భాగ్యంబు నాకింక వఱలుపెట్టు ?
 గీ. పూని పుట్టింటి కింక నేఁ జోవుపెట్టు !
 లలమి ఫరివారిలోనింక మెలఁగుపెట్టు ?
 లత్రమామల కడను నే నరుగుపెట్టు ?
 ప్రాణవల్లభ ! నినుఁబాసి బ్రతుకుపెట్టు ?

నీ. పడఁతీలలామ ! నీ పాదంబు లవియెంత
 కందెనొగద కంట కములకతనఁ
 దలిరుఁబోఁడిరా ! నీదు తనువెంత డస్సెనొ
 మిట్ట వల్లంబుల మెలఁగు కతన
 నిందీవరాక్షి ! నీ వెంత భీతిల్లితో
 క్రూరమృగాదులు కూయుకతన
 నిభయాన ! నీవెట్టి యిక్కటపాతైతో
 ఘోరాటపులనన్నుఁ గూడుకతన

గీ. నంచుఁ బలుమాఱునన్ను నీ వాదరమునఁ
 బలుకరించెద వెవరింకఁ బలుకరించు
 వారు డేమమరయువారు లేరె దివికి
 జీవితేశ్వర ! నీవెట్లు చేరి తకట !

నీ. ధర్మంబులను జవ దాఁట మెల్లని ధర్మ
 రాజసముండు నా ప్రాణవిభుఁడు
 సత్యంబు దప్పని సత్య హరిశ్చంద్ర
 కల్పంబు నా మనొ కాంతుఁడిలను

గురునాథ మితని సరళురామోప హా

నుడు నా మనోవల్లభుడు నిజంబు

పద్మాక్షు మితని ప్రహ్లాద కుల్యండు

చకింప నా మనోవాకుడు సుమ్ము

గీ. అకట! యిదియేటి యన్యాయ మయ్య! ప్రోవ

రయ్య! రారయ్య! మొఱ విసరయ్య! కాంచ

రయ్య! నానాథుఁ బ్రతికింప రయ్య! యక్ష

గరుడ గంధర్వ కిన్నర గణములార!

గీ. వుట్టి నట్టేటఁబడి మున్గి పోయెనింకఁ

జేర రాలేమి; దరికి న స్వేచ్ఛిరేమి;

అన్వదిక్పాల వరులార! యమరులార!

వరమ మునులార హరిహర బ్రహ్మలార!

హా! హృదయేశ్వరా! నీ పాదాంభోరుహంబు లక్రాంతము
నెమ్మదిందలంచి నేవించు నీయిల్లాలి నిట్టి దుఃఖానలంబునఁ
బడఁద్రోసి పోదగునీ! ఒకవేళ నావల్ల నెవ్వయేని లోపంబు
లున్న మన్నించరాదా? కరుణఁబాలింపరాదా! అకటా!
ఇట్టి ప్రాప్తి కలుగునంచుఁ దలఁపనైతి నీ! నీ వైక్కుడవే త్రిది
వంబునకేగుట న్యాయమా! నీ యర్థాంగియగు నన్ను నీవెంట
నేలకొని పోవైతివి! హా! ప్రాణేశ్వరా! నిన్నుఁబాసి నేనెట్లు
జీవింపఁగలను! నా బ్రతుకడవినిగాచిన వెన్నెలాయెనే! హా!
జీవితేశ్వరా! నిరంతరము నీ యడుగులకు మడుగులొత్తు
భాగ్యంబింక నాకెట్లు లభింపఁగలదు! అకటా! మందభాగ్యు
లకు దైవంబు తోడుపడుటెందైనఁగలదే! హా! నగసమూహ
ములార! దేవేంద్రుడు వజ్రాయుధంబుగొని మీ రెక్కలు
ఛేదించకమున్ను మీ రాకాశమార్గంబున కెగసి యిచ్చవచ్చిన
స్థలంబుల వ్రాలునట్లు పతివెంటఁ జనలేని యాయభాగ్యురాలి
తలపై వ్రాలి నహస్ర శకలంబులు నేయుడు, ఆకాలమీకాల

మనకెల్లప్పుడు బ్రవహించు నదీ నదములారా! నన్ను మీలో
ముంచివేయుడు. ఓ చుంకరా! నన్ను నీ తీవ్ర కరంబుల
దహింపజేయుము. సమీరణా! వైశంబళానిహోయినన్న నీ
వెండేరి వారులబడద్రోయుము. హా! హృదయేశ్వరా!
కరుణాకరా! నిన్ను మఱవజాల! మఱవజాల!! హృద
యమా! జన్మాంతరమువఱకు నెడతెగని యీ పతివియోగా
నలంబునబడి దగ్ధముగవచ్చె! పంచప్రాణములారా! శరీరమును
బాసి మీమీ తావులకుఁజనుడు. హా! హృదయేశ్వరా!
హృదయేశ్వరా!! (అని పతిపైబడి)

గీ. హా! మనోనాథ! హా! కాంత! హా! కృపాధి!
హా! జగజ్జనవందిత! హా! గుణాధ్య!
హా! యశస్సాంద్ర! యథుమార! హా! బలాధ్య!
హా! కలానిధి సమతేజ! హా! సుశీల.

క. వలదంచు దండనుడివిన
వలదని తల్లియును వగవ వలదని ఋషియుం
బలికనఁ జెలికత్తెలు మా
వలుకులు వినుమన్న వినని ఫలమాయదియున్.

మఱియు,

గీ. మానివరుఁగాంచి యేను నమస్కరింపఁ
బలికె, 'దీర్ఘసుమంగలీభవ' యటంచు,
దపసి వరుడాడుమాట యధార్థమైన
దీవన బలంబు నేడిచే తెలియఁగలదు.

అకటా! ఆనాడు నారదమహర్షి మదీయ జనకుని సభా
మధ్యంబున భవిష్య ద్వృత్తాంతము నాలోచించినసత్యవంతునకు
వివాహంబైన పిదప నొక్క సంవత్సరంబునకు మరణంబు
సంప్రాప్తమగునని చెప్ప నంత మదీయజనకుండు. గారాబుపట్టి

నగు నన్నుండేఱఁ బిలిచి 'అమ్మా ! నీ వా నత్యవంతుని వివాహమాడవలయు. నీ కీ కారణంబు నారదమహర్షి చెప్పఁగలఁడు. గాన మతోక్తని వరింపు'మని యెన్నియో విధంబుల బోధించినను, మా జనని నలదని కన్నీళ్ళు పెట్టినను, మునివర్యుం డెంత మాత్రమును గూడదని చెప్పినను, జెలిక త్రైలు మా మాటలు వినుమని యెన్నియో విధంబుల బుజ్జగించినను, నేనెంతమాత్రము వారి మాటలు పాటించక నత్యవంతుని దక్క నన్యుల వివాహమాడనని మోమోటమువీడి చెప్పితిని ! ఎట్టికేలకు దేవర్షి 'ఓ రాజా ! నీయమ భాగ్యంబు కతంబున నతఁడొకవేళఁ జిరాయువుగలవాఁడగునేమో' యని పలికె. నంతఁ జేతనైన పని గనుక మా తండ్రి నన్నీతనికిచ్చి వివాహమొనర్చె, నదిమొదలుగా నిప్పటికొక సంవత్సరంబయ్యె. నాఁడు నారద మహర్షి చెప్పిన గడువు దినంబునకే యీతఁడు మృత్యుండయ్యె. అయ్యో ! ఇన్ని డీతని బ్రతికించు వారెవ్వరు ? నన్నొదార్చు వారెవరు ? అక్కటా ! నే నెంత వెఱ్ఱిదానను. చచ్చినవారు బ్రతుకుటెట్లు ? బ్రతికించెడివారుండుటెట్లు ? బ్రతికించెడివారే యుండు పక్షమున మా పూర్వు లందఱు మాయిల్లు నిండి యుందురుగదా ! ఒకవేళ మదీయాదృష్టవశమున నీతఁడు పునర్జీవితం ఁ డగునేమో ! నె నొక్కమాత్రా యివ్వరై నంబులఁ గూర్చి ప్రార్థించెద.

నీ. చెలఁగి నా విభుఁ బునర్జీవితంఁజేయరే

బాడబులార ! దిక్పాలులార !

నా కాంతునకు వచనంబుల నీయరే

సురలార ! మేటి కింపురుషులార !

నా మనోనాథుని నడువంగఁజేయరే

తాపసోత్తములార ! తారలార !

నా ప్రాణపల్లభు నాకు నెఱంగలే
సాధ్యులారా ! సూర్యచంద్రులారా !

గీ. దిక్కుమాలిన నావంటి దీనురాలి
వలుకు లాలింపరయ్య ! యపారగుణుని
సత్యవంతుని బ్రతికింపఁ జాలరయ్య !
వేగరారయ్య ! పతిభిక్షుఁ డెట్టరయ్య !

[అంత యముఁడు ప్రవేశించును.]

యము:- [తనలో] ఆహాహా ! చంద్రమతీ, దమయంతీ మొదలుగాఁ
గల మహావతివ్రతామతల్లులు ననినవెనుక నెంతకాలంబున కీ
వతివ్రతాశిలకంబు గనువట్టె ! నేను మదీయభటులను రావించి
'మీరు మర్త్యలోకంబున కరిగి సత్యవంతుని ప్రాణంబులు
గొని రం' డని యానతిచ్చిన వార లో నమవర్తి ! మేమిం
కెచటికైన బోయెదము; గాని సత్యవంతుని ప్రాణంబుల చెం
తకుఁ బోనెల్లము. ఏ మందురేని పరమవతివ్రతాశిరోమణి
యగు సావిత్రి మన్నెమైన శపియించకపోదు. ఏతచ్చాపవిమోచ
నము నేయ మీ వల్లఁగాని, హరిహర బ్రహ్మాదులవల్లఁ గాని,
కానేరదని దృఢముగా నెక్కి వక్కాణింప గలము. కావున
మీరే పోయిరండు. మే మింకెచటికైనను బోయివచ్చెద "

మని చెప్పగా నే నిప్పుడు బయలుదేలి రావలసి వచ్చెను.
వచ్చినందులకు సత్యవంతుని ప్రాణంబులు గొంటి. మఱుగున
నుండక నే నిప్పుడా వ్రతివ్రతాలలామకుఁ గనఁబడియే పోయె
దను. (అని రెండడుగులు ముందునకు వేయును.)

సావి:- (అతురతతో లేచి కరములు ముకుళించి) ఓ నీలాంబరధారా
పురుషపుంగవా !

మ. పతి యస్తంగతుడయ్యె నిందు నెచటన్ బాంధవ్యమా లేదు మ
త్పితయున్ మాతయు సత్తమామలును నెంతేవంత శుష్కింతు నా

గతి యిట్లయ్యెను దిక్కుమాలి యటా ! శారద్యమేపార మ
త్పతి ప్రాణము లొగంగునుచు యిదె నీ పాదంబులం వ్రాలెదన్.

(అని పాదంబులు వట్టుకొనఁ జొవును యముఁడు తన్నొనును)
ఓ దండధరా ! ఇంచుక తడవుండువేని నాచీన చరిత్ర మెల్లఁ
జెన్నకొనియెద. వినుండు. నేను మద్రజేశాధీశ్వరండైన యశ్వ
పతి కుమార్తెను. సావిత్రి యను బేరఁ బరుగుదానను. విగత
రాజ్యండై వనంబులఁదపమాచరించుకొను ద్యుమత్యేనుని కోడ
లను. సత్యవంతుని భార్యను. నేటి కాలంబున కకాలమృత్యు
వీతనిఁ దనవారత వేసికొనెను. నాయందు దయయించి పతిభిక్ష
బెట్టి రక్షింపుము.

యముః—ఓ పరమ పతిప్రతాపిరోముణీ ! సావిత్రి !

ఉ. సేమలతాంగిరో ! యిటుల నేటికి నేడ్చెడు ప్రాణనాథుకై
భూమిని సర్వజాతువులు పుట్టుటగిట్టుటకం దెఱుంగువా
ఏమి ! సరే ! యటుంచుమది యేమన ! నీ ప్రపితామహాదులం
గోమలి ! కాంచినావె ! నిజ కూటమునందెవుడై నఁ జెప్పమా.

ఇదియనుం గాక,

ఉ. చచ్చినవారు వచ్చుటలు చానరొ ! కల్ల జగంబులందు నా
కచ్చెరువయ్యె నీదు చరితాంశముల ని్వనఁ బిచ్చితల్లి ! నీ
వెచ్చటనుండి వచ్చితినై యేగుట యచ్చటి కదృశ్శతంబె; పో
చచ్చినవాని కేడ్పుటలు సాధ్వికేఁ జెల్లవు, ధైర్యమూనుమా.

చ. పదపద ! యేటికిట్లు పతిప్రాపునఁ జేరియు గోలపెట్టెదో
ముదిత ! యధైర్యమేల ! యిలఁ బుట్టిన వారలు చావకుందురే !
యిది తగదమ్మనీకు సతి యెవ్వరొ ! భర్తసుతాదు లెవ్వరొ !
మదిఁ దలపోసి నీ విఁకఁ గ్రమంబగు మార్గము నాశ్రయింపుమా.

చ. చిలుకల కొల్లిరో ! వినుము ! చెప్పెద ! నీ వది యేమటందువా
యిలఁగల సర్వజీవులకు నెవ్వరికెవ్వరులేరు తోలు బా

మృల తెరవైని యాటచును ! మానక శ్రీహరిపాదపద్మముల్
దలచినుఖంబు నెంచుచు యదార్థమునున్న జగంబువిధ్యయే.

ఉ. ఎందఱు చచ్చినారలొ యికెందఱు చావగఁనున్న వారలో
సుందరి ! వెంటనంటుకొని చూచుచు నుండును జాపుదేహి నీ
వెండుల కింతగా నిటుల నేడ్చెను ! శోభముజూచి నీవు గో
విందుని వేడగాడగదె వేగము ముక్తిని బొంద భక్తితో.

అమ్మా ! నీకింకొక్కటి చెప్పుచున్నాడనది చక్కగా వినుము.

చ. గరిత ! యథావిధిం జరుపఁగానగు గావున గర్మలన్నిటిన్
జరుపుము; మంటికేడ్చుము; శాశ్వతమైన పదార్థమెద్దియో
యరయును; యింటికిష్టని రయంబున నత్తకు మామగారికి
బరమ ముదంబుఁ గూర్చిదగు భక్తి నెనర్చుము పొప్పుపొమ్మికన్.

సావి:-ఓ పురుషవరేశ్వర ! ఇదియూ నీవు చెప్పు న్యాయము.

యము:-న్యాయము గనుకనే చెప్పితిని.

సావి:-అయ్యా ! నీ వెవ్వరో మహనీయునివలె గన్పట్టుచున్నాడవు.
నీ వృత్తాంత మించుక తెలుపఁగోరెదను.

యము:-సావిత్రి ! చెప్పుచున్నాను వినుము.

క. సమవర్తియంద్రు నన్నొ

యను ! నిక్కము దావనేల యమియింపుదు భూ

తములన్ భువి; నీ పతి ప్రా

ణములం గొనిపోవ వచ్చినాడను జమ్మి.

(అని దక్షిణాభి ముఖుండై పోవుచుండును)

సావి:- (దుఃఖముతో) అక్కటా ! మత్పతి ప్రాణంబులం గొని
యముండు దక్షిణాభిముఖుండై పోవుచున్నవాడు. అయ్యో !
నే నిప్పుడేమి చేయఁగలదానను. యము ననుగమించి ప్రార్థిం
చుటకంటె లెస్సయగుమార్గం బొందు గానరాకున్నది. కావున
నొ తల్లీ ! సావిత్రి ! ఆపత్సముద్రమగ్నయై యున్న యీ దీను

రాలి కుయ్యాలించి నా జీవితేశ్వరుడైన నల్లవంతుని కళేసి
రంబున కెట్టి హాసము రావండఁ గావడుము. నే నిదే పోవు
చున్నాను. (నిష్క్రమించును.)

(పిమ్మట యనుచును, సావిత్రియుఁ బ్రవేశింతురు.)

సావి:- (ప్రవేశింపియై) ఓ భర్తరాజా ! దీనబంధూ ! పరమానందూ !
సర్వంబెఱింగిన నీవే యిట్లుపదేశించి పోవుచున్న నా కెవ్వరు
దిక్కు. ఇదిగో ! ఇటు వినుము.

శా. దూషింపబడు సర్వమంగళములకా దూరస్థురాలాచుఁ దా
భూషింపబడునే వితంతు వకటా ! భూమండలంబందు నీ
వేమంబేను ధరించి పోవఁగల నా వేశ్యంబునుండేర నం
భూషింపం దొరలొన్న నెచ్చెలుల సహృదంబు లెట్లాందెదకా.

మఱియు,

సీ. పతియేకదా ! భువి బ్రమదాజనంబుల

కామ్యార్థములు గూర్చు కల్పతరువు

పతియేకదా ! భువి సతులకెల్లరకును

భూరిసంపదలిచ్చు పుడుకు దొడుకు

పతియేకదా ! భువి బడఁతులమోహ సా

గరమును దాఁటించు గట్టి పుట్టి

పతియేకదా ! భువి భామామణులకుఁ ద

త్వము నుపదేశించు దైవతముఁడు

గీ. కాంతుఁడే కద ! స్త్రీల సదగుణత్రోవ

నాథుఁడేకద ! వెలఁదుల నాణెమరయ

భర్తయేకద ! చెలువల ప్రాణ మట్టి

మగఁడు లేనట్టి బ్రతుకేల ! మగువకింక !

యము:- సావిత్రీ !

ఆ. వె. కోరుమొక్క వరము కోమలాంగిరొ పతి !

భక్తిగాంచినంత బరమ ముదము

మొందినాడ నిప్పు డొసఁగువాడను నీవు
విభుని జీవితమును విడచివుచ్చి.

సాని:- విత్తవతీ ! అట్లైన,

చ. అనిశము దానధర్మరతుడంచు జగంబునఁ జేరుఁగాంచి నాఁ
డనఘుఁడు సాశ్వదేశవిభుఁ డంధుఁడు శత్రులు పాఱుదోల నీ
వనమున రాజ్యలక్ష్మిఁ బెడఁబాసి వసింపుడు సున్నవాఁడు స
జ్జననుత లబ్ధచక్షుసిగల్గుము నం గృపనేలుమాపెనన్.

యము:- ఆటలులే యొనరించితి. నీ వింక రాకుము. (పోవుచుండును)

సాని:- (వెంటడించి) ఓ సమవర్తి ! పతులవెంట సతులరుగుట కెట్టి
యాటంకములును లేవని విందు. మదీయ విభుఁడు మీ చెంత
నున్నంతవఱకేను విడిచి పోఁ జాలను.

యము:- (వెనుకకుఁ తిరిగి)

ఉ. పోవఁగ దుర్లభంబిఁకను ముద్దియ నిల్పుము ! ముందు ముందు నీ
వేవిధి దాఁటనొపుచువు యివ్వనభూముల శైలరాజి నెం
లే నడిఁబాటు నేఱులను దెల్లము నీ విభుఁడింక రాఁడు పో
భావుక మీదినంబు నినుఁబాసె నికేటికిఁ గవ్వమూనుటల్.

సాని:- ఓ దండధరా !

చ. స్మృతులితిహాసముల్ శ్రుతులుఁ జెప్పుచునుండుట నీ వెఱుంగవే?
పతియొకదా పడంతులకుఁ బ్రాణము దైవమటం చనారతం
బు తరణిపుత్ర)! న్యాయమె ? సుబుద్ధులు మాటిక్కిమెత్తురేకటా !
పతి చనుచుండఁ బోదగదె భార్యసవర్యలొనర్ప వెంటడిన్.

యము:- సానిత్రీ ! నీ వాక్యంబుల కెంతయు సంతసించితి. సత్యవం
తుని ప్రాణంబులుదక్కఁ దక్కిన వరంబేదేని నొకటి కోరు
మిచ్చెద.

సావి:- సచువర్తీ! ద్యునున్నేనుడు విగతరాజ్యుండు గాన, మరల
రాజ్యం బనుసరింపుడు.

యము:- అటులే యొనంగితి. ఇంక మీది తెరువగమ్యము. వెను
కకు మరలి పొమ్మా. (అని పోవుచుండును.)

సావి:- (వెంటడించును)

యము:- (వెనుకకుఁ దిరిగి చూచి) సావిత్రీ! రావలదు! రావలదు !!
ఇదియే నాకును భూలోకంబునకుంగల సరిహద్దుగుటంచేసి.

గీ. తీవ్రవేషనఁ గలిగించు తేల్లగములు
బున్నుబున్ననిపై బడు భుజగతతులు
కంటక వధంబు లనిపత్రికాననంబు
లవిగో! యెటులున్న పైమాడు! మజ్జనయన.

(పోవుచుండును)

సావి:- (వెంటడించుచు) మార్గాండతనూజా! ధర్మరాజా! పతిభక్తి
బలోపేతనగు నన్నీతేల్లమి చేయఁగలవు! సాములేమి చేయఁ
గలవు? ఏల నన్నిట్టివు భయపెట్టెదవు?

యము:- సావిత్రీ! నీ వింతటచుండియైనను వెనుకకు మరలిపొమ్ము.
(పోవుచుండును)

సావి:- పతివ్రతలకు దుర్గమంబు లెందైనఁ గలవే? నీ వెఱుంగని ధర్మం
బులుం గలవే? (పోవుచుండును)

యము:- (వెనుకకుఁ దిరిగి) సావిత్రీ! నీ భక్తి సాహసంబుల కెంతయు
మదీయమనం బానంద భరితంబయ్యె. సత్యవంతుని ప్రాణం
బులు దక్క నేదేని నింకొక వరంబుగోరు మిచ్చెద.

సావి:- పితృవతీ! మద్రదేశంబును బసాలించు మదీయ జనకుం
డపుత్రుకుండు గావున సుతశత లాభంబనుగ్రహింపుడు.

యము:- అటులనే యిచ్చితి. వెడలు మింక. నీవు రాఁదగదు. (పోవు
చుండును)

సావి:- (వెంటిండుచుచును)

యము:- (వెనుకకుఁ దిరిగి చూచి) ఏమీ! నే నిన్నివిధంబుల బోధించినను వినక నీ విట్లడుగు దెంచుచుంటివి! ఇదిగో! ఎటులున్నదో చూడు!

గీ. క్రొవ్వు, రేతస్సు, మూత్రము, గులిమి, మలము,
చీమిడియు, నశ్రువును, పుస, చెమట, నల్ల,
మెదడు, తెరువ నా ద్వాదశ మేధ్యములను
నిండి వ్రనహించు వై తరణీ స్రవంతి.

ఇట్టి హేయంబైన నదినిఁ గాంచి సమీపించుట యెంతకష్టమో దీనిఁ దాటుట కంతకన్న వేయిమడుంగు లెక్కుడు కష్టము. మఱియు,

గీ. ఉవిద! నిలుసిల్చు మీ విటనండి మాను
సాంగినయి మీఁద రాఁగూడ దహ్మయింక
నేమొ వచియించినానని యెంచఁబోకు
నమ్మనామాట వేదాక్షరమ్ము పొమ్ము.

(అని, నదిని దాటి పోవును)

సావి:- అయ్యో! యముండు సునాయాసంబుగ దాటిపోయె నేనిప్పుడీ వై తరణీనది నెట్లు దాటుదును? (అని కొంత తడవాలోచించి, కనులు మూసికొని)

గీ. దైవ సముదంచుఁ బతినాత్మఁ దలఁతునేని
శివుని యిల్లాలి నెప్పుఁ బూజింతునేని
సత్యమాధారమని నమ్ము సాధ్వినీని
దారియిడుఁ గాక నాకు వై తరణీ నేడు.

(అని దాటి పోవును)

(తెరవదును)

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ కృష్ణ సావిత్రి సత్యవంతీయము

పంచమాంకము

(యమభోక సమీపారణ్యములోని కిరువురు యమకింకరులును

జీవుడును బ్రవేశింతురు)

జీవు:- (తనలో) దానమనక, ధర్మమనక, పుణ్యమనక, పాపమనక సంపదించిన నన్ను యములడెంతగా శిక్షించునో కాని యిప్పుడీ యమదూతలు పెట్టు బాధలు మాత్ర మనుభవింపఁ జాలకున్నాను. వీరల కేమైన లంచంబు లిచ్చి తప్పించుకొను మార్గంబులుండిన యెడల బాగుండెడిది. నే నెంత మంది యుద్యోగులకు లంచంబులిచ్చి వ్యాజ్యంబులలో నా కనుకూలంబుగనుండు నట్లు తీర్పులు వ్రాయించుకొనలేడు! అయ్యో! నే నిప్పుడేమి చేయుదును!

కింక:-రా! రా!! ఎందుల కీ గొడవ? (లాగుదురు)

జీవు:-కింకరులారా! మీ కొక నమస్కారము. నా కొమరునితో నొక్కమాట చెప్పి వచ్చెదను. నన్ను లాగఁతుడు. (అని, వెనుకకు రెండడుగులువేసి) ఓరీ! నిర్భాగ్యదామోదరా! నిరక్షరకుక్షీ! మనము లోకుల కియ్యవలసిన వాని కేకాగితములును లేవు. మనకు రావలసినవాని కన్నింటికీ బ్రతంబు లున్నవి. వాయిదాలు మట్టుకు జాగ్రత్తగాఁ జూచుకొనుచుండుము. ఎవరిని నమ్మినను నమ్మకపోయినను, ఊరిలోఁ గరణముగారిని మట్టుకొకకంటఁ గనిపెట్టియుండుము. పైకెంత మంచిగా మాట్లాడినను, బ్రక్కలోఁ ద్రాఁచై సంచరించును. పడమటింటిలోఁ జల్లగుంజ ప్రక్కనఁ బాతిపెట్టిన రూపాయల

కుండను మట్టు కప్పుకప్పుడు బయటికి దీని చూడకొను
చుండుము. లేనియెడల కలుకలుతమ కన్నములగుండ బ్రక్క
యింటి వానికి జేర్చును. బ్రాహ్మణుల కొక్క దమ్మిడీయైనను
నీయకుము.

కింక:- [లాగుదురు.]

జీవు:- లాగకుండు ! లాగకుండు !! [అని కూర్చుండును]

కింక:- లే ! లే !! [తన్నుదురు]

జీవు:- అయ్యో ! అయ్యో !! తన్నుకుండు ! తన్నుకుండు !! [అని
పెద్దపెట్టున] ఓ రబ్బో ! ఓ రయ్యో !! ఓరి బాబో !!! ఈ
యమదూతలు నన్ను హింసించుచున్నారు. రండ్రో ! [అని
యేడ్చును]

కింక:- నీ విప్పు జేడ్చిన నేమి ప్రయోజనము ? ' చేసికొన్నవారికి
జేసికొన్నంత మహాదేవా ' యను నార్యోక్తి వినవా ! రా !
పోవుదము. [లాగుదురు]

(అంత ధర్ముడు ప్రవేశించి)

ధర్ము:-కింకరులారా ! వీనినిప్పుడేల యింతగా బాధించెదరు ? వీడెంత
పిసినిగొట్టు పీనుగైనను, బ్రతికియున్న రోజులలో, విడికెడు
తోటకూర కాడలొక బ్రాహ్మణునకు బుద్ధిపూర్వకముగా
దానము జేసియున్నాడు. కావున వీనిని శ్రమపెట్టక పీసికొని
పొండు.

జీవు:- (తనలో) విడికెడు తోటకూరకాడలే నా కిప్పు డడ్డువడ, ధన
ధాన్యాదు లొసంగిన వారి సంగతి నేమనిచెప్పగలను ?

కింక:-ధర్ముడా ! అటులే యొనర్చెదము. మే మిచ్చట నొకక్షణమైన
నుండుటకు వలనుపడదు. త్వరితగతి జోవలసియున్నది.

ధర్ము:-అటులైన నే నిదే పోవుచున్నాడ (నిష్క్రమించును)

కింక:- (జీవుని జూచి) నీ కా ధర్ముడే వచ్చి యడ్డువడనిచో నీ పాట్లు

కుక్కలై నను బడునది కావు. రా! పోవుదము. (చేయిపట్టు కొందుడు)

జీవు:-ఓరొరలారా! ఇదిగో! ఇటు వినుఁడు.

కింక:-మల్లీ కుడుదటి వచ్చినావే? త్వరగాఁ దేలుము.

జీవు:-తేల్చనలసిన దేమున్నది?

గీ. కాలు దూతలు హుమ్మని కేలుబట్టి
లాగి దండించునప్పుడు వాగుచున్న
జీవునకుఁ దోడు నీడయై చేరినిలిచి
కాచునది వాని ధర్మ మొక్కటియై నుమ్ము.

అను 'విగమోక్తి' ననుసరించని నే నిప్పు జేమిచేయఁగలను?
మీ రేమిచేసినను సరే! మీ చరణ దానుఁడను. (అనినమస్కరించును)

కింక:-ఫరే! చాలుఁ జాలు నీ నక్కవినయములు. పోవుదమురా!
(ఉడుక్కొని పోవుదురు)

ఇది విష్కంభము.

[స్థలము: యమపురము. యముఁడును వెనుక సావిత్రియుఁ బ్రవేశింతురు

యము:- (తనలో) అహ! ఏమి యీమె ప్రభావము! దుర్గమా
రణ్యంబులును, భూరితైలంబులును, అసివత్రవనంబులును, గం
టకపథంబులును గడచివచ్చుటయేగాక, చివరకీవై తరణీమహా
నదినీగూడ నునాయాసముగా దాఁటి నాలోకమునకే వచ్చి
నది. నే నిప్పుడీమెకు నా కింకడులను జూపించి భీతిఁ గలిగించెద.

సావి:- శృతాంతా !

ఆ. పె. ఏడు మాటలాడిరే నెట్టివారైన
బంధులగుదు రాశ్యనర్గమునకుఁ
గాన నేను మీకుఁ గడుగమింపననా
బంధురాల దీర్ఘభాషణమున.

యము:- [విని విననట్లుగా నటించుచు] సావిత్రి ! ఇటుచూడు.

నీ. పరకాంతలను బట్టి బాధించు నీచుల
కరములు గొడ్డల్ల నటకువారు
కూటసాక్ష్యముఁజెప్పు కూళలనాలుకల్
గొనకొని కత్తులఁ గోయువారు
బ్రహ్మహత్యలఁజేయు పాపులగాత్రముల్
చేబాడినలఁబూని చెక్కువారు
ఇచ్చెద రమ్మని యీని కుత్సితుల, గొం
తులు గట్టిగాఁ బట్టి నులుమువారు
గీ. పశువులకు మందుపెట్టిన పామరులను
గొంపలకు నిప్పుపెట్టిన తెంపరులను
బట్టి తలక్రిందుగా ముండ్ల చెట్టులకును
వ్రేలగట్టెడు మద్భట శ్రేణిఁ జూడు.

మఱియు,

గీ. అంధకూపంబు, సారమేయాదనంబు
కాలనూత్రంబు, తప్తోర్మి, కోలముఖము
వజ్రకంటక శాల్మలి ప్రాణ రోధ
మాదిగాఁగల నరకంబు లవిగొ చూడు !

నీ విట్టి భయంకర లోకంబున నుండఁదగవు. గాన వైశంబ
చనుము. నేను మదీయాస్థానమునకుఁ బోయెదను.
(ఆని పోవును)

[తెరవడును]

ద్వితీయరంగము

(యముని యాస్థాన మంటపము. యముడు, చిత్రగుప్తుడు
సింహాసనా నీసలై యుందురు)

[తెర యెత్తబడును]

యము:- చిత్రగుప్తా! ఈదినంబున విచారింపవలసిన జీవులను గొకరులిచ
టికిఁ దోడ్కొనివచ్చినారా!

చిత్ర:- చిత్తము. (కింకరులను జూచి) కింకరులారా! మీరా జీవుల
నిటు తీసికొనిరిండు.

కింక:- [కొండలు జీవులను దీసికొనివచ్చి నిలువఁ బెట్టుదురు.]

చిత్ర:- (లేచి) ధర్మరాజా! ఇటు వినుడు. (జీవులను జూపించి)

చ. గొఱియలఁ బండిపిల్లలను గోళ్లను మేకల దున్నపోతులం
బారిఁబారిఁ బట్టితెచ్చి మముఁ బ్రోవుమటంచును ముడ్చుగట్టి యు
న్నుతి నిగుడించి దేవతలకుం బలియిచ్చిన సావకర్మ లీ
యలువదిమందికిం దగినయట్టుల శిక్షవిధింప వేడెడద.

యము:- కింకరులారా! వీరల నిరయంబునకుం దోడ్కొని పోయి
కంఠంబులు ఖడ్గంబులచే ఖండించి తద్రక్తంబు మీయిచ్చు
వచ్చిన విధంబునఁ బానము సేయుడు.

కింక:- చిత్తము (అని జీవులతో నిష్క్రమించి తిరిగి జీవులతోఁ
బ్రవేశింతురు.)

చిత్ర:- దేవా! (జీవులను జూపించి)

గీ. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడినట్టి నతిని
వీడి వేళ్ళను మరగినవాఁడు వీడు
మగనిఁ గాదని పెక్కండ్ర మగలమరగి
పెంకెతనమునఁ దిరిగె నీటంకులాడి.

యము:—కింకరులారా! వీర లిద్దరిని గొరడాలతో మోడుచుఁ దీసి
కొనిపోయి నహ్నిత ప్థంబులగు నుక్కు వ్రతిమల నాలింగనము
నేడునట్లు చేయుఁడు.

కింక:—చిత్తము. [జీవులతో నిష్క్రమించి తిరిగి జీవులతోఁ బ్రవేశింతురు]

చిత్ర:—దేవా! [జీవులను జూపించి]

గీ. అతిథు లభ్యాగతులు గాఁగ నన్నమిడక
తలుపులు బిగించి భుజియించు తులువవేడు
తల్లి దండ్రులకును విప్రవ్రతికిఁ గీడు
నల్పి చరియించినట్టి ముచ్చటఁడు వేడు.

యము:—కింకరులారా! మొదటి వానిని గ్రీమిభోజనంబను నరకంబునఁ
బదివేలయేండుంచుఁడు. రెండవవానిని గాలసూత్రంబను నర
కంబునఁ బశురోమ సంఖ్యగల వర్షంబులుంచుఁడు.

కింక:—చిత్తము. (జీవులతో నిష్క్రమించి తిరిగి యొక స్త్రీ జీవితోఁ
ప్రవేశింతురు)

చిత్ర:—దేవా! (స్త్రీ జీవిని జూపించి)

ఉ. ఉన్నవి లేకయున్నవియు నుమ్మలికించుచుఁ బుత్రుతోడఁ దా
నన్నియుఁ గోపమెక్కునటులాడి కరంబులఁ జూచి కోడలిం
దన్నుల పాలు చేయుచు విధాతను దూఱుచు మాటిమాటి కిం
కెన్నియొ ఘోరకృత్యముల నీ పెయ్యెనర్చిన దేమి చెప్పుదుక.

యము:—కింకరులారా! ఈ పాపురాలిని దర్జనభర్జనలచే నలయించుచు
దామిద్రంబను నరకంబునఁ బెక్కువేల వర్షంబు లుంచుఁడు.

కింక:—చిత్తము. (స్త్రీజీవితో నిష్క్రమించి తిరిగి యొక పురుషజీవితోఁ
ప్రవేశింతురు)

చిత్ర:—దేవా! :- (అని జీవుని జూపించి)

గీ. గుళ్లు వాహనశాలలు గోపురములుఁ
బుస్తకాగారములు, సత్రములుఁ దటాక

మః లు, కనమః లు, బౌవులను తీర్థిలవఱచియుఁ
గావులను నేడఱచిని కరణగుత్తఁడు.

యము:- కింకరులారా ! ఏని మేని చట్టంబు లొలినియుఁ బండ్మాడఁ
గొట్టియుఁ గన్నులూడఁ బెట్టియుఁ దీసికొనిపోయి మంభీపాకం
బను నరకంబునంగల తప్తతైల ఘటంబులలో నుంచుడు.

కింక:- చిత్తము. (జీవులతో నిష్క్రమించి తిరిగి పరిశోదఱు స్త్రీ
పురుష జీవులతోఁ బ్రవేశింతురు)

చిత్ర:- దేవా ! (ఒక్కొక్కరిఁ జూపుచు)

సీ. కన్నకుమారున కన్నంబులో నాభి
కలిపిపెట్టిన యట్టి కఠినురాలు
నవతి పుత్రుని బట్టి జంపి మాంసము వండి
భర్తకుంజెట్టిన పాపురాలు
పంక్తిభేదముఁజేసి వారివారికె ముందు
వడ్డించునట్టి దౌర్భాగ్యురాలు
మగని వశ్యునిజేయ మందు మూత్రంబుతో
నూటిపెట్టినయట్టి ధీమరాలు

గీ॥ స్త్రీల బలిమిని జెఱగొన్న చెనఁటివీడు
భార్య నూరక కొట్టిన పాపివీడు
బంగరము దొంగిలించిన దొంగవీడు
గురువునకు నామమిడిన ముష్కరుఁడు వీడు.

యము:- కింకరులారా ! ఈ నలువురు స్త్రీలను మహారావంబను
నరకంబున శతసహస్రవర్షంబు లుంచుడు. ఈ నలువురు
పురుషులను నవీచీ యను నరకంబునఁ బదివేల సంవత్సరంబు
లుంచుడు.

కింక:- చిత్తము. (జీవులతో నిష్క్రమింతురు)

యము:- చిత్రగుప్తా ! ఈ దినంబున నిచాటింగడలసినవా రెంతైన ననుండిరా ?

చిత్ర:- దేవా ! ఇంకెవ్వరైన లేరు. సెలవు. [నిష్క్రమించును]

[అంత సావిత్రి ప్రవేశించును.]

సావి:- [యమునిఁ జూచి] నమశ్చక్రీ ! నడిన జీవులయందును ననుబుద్ధిగలవాఁడ నగుటండేసి నడచి యాను నాహంబునఁ బలుమఱుచుంటివి. నాయనకుఁ గరుణపహించి మత్సరి ప్రాణంబులొసంగి నన్నుం బుత్తెంచుము.

యము:-సావిత్రి ! ఇంకను నీ ముగనిపై నాపకెట్టుకొనియే యుంటివా ? అది యంతయుఁ గలలోని వార్త. ఇదివఱ కిచ్చిన పరశ్రయంబుతోఁ దృప్తిపొంది మరలుము.

సావి:-ధర్మరాజా ! నే నెన్నికథంబుల వేసినను, వివర తెలిపెడిని బెట్టుచు నీవట్టుచూతలు విడువకుంటివి. ఇదిగో ! ఇట్లావినుము. మానభంగ మొనరింపఁగా నొంచి యేతెంచిన బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులననసూయాదేవితన పాతివ్రత్యమహిమంబుచేఁ జూసి బాలురంజేసి తొట్టియలోఁ బరుండబెట్టి జోలపాడిన సంగతి నెఱుంగవా ? మోహంధకారంబునఁదన్న ముట్టనచ్చిన కిరాతుని దమయంతీదేవి భస్మమగునట్లు శపించిన సంగతి మఱచితివా ? విశ్వామిత్ర ప్రవేశితమగు కారుచిచ్చును చంద్రమతీదేవి తన పాతివ్రత్య మహిమంబుచేఁ జల్లారు నట్లనర్చిన సంగతి జ్ఞప్తికి లేదా ? మాండవ్య మహాముని తన నాథుని శిరంబు సూర్యోదయంబగునడికి సహస్రభిన్నంబులై భూమిం బడుఁగాక యని శపింపఁగా. సూర్యుం డుదయింపకుండునట్లొనర్చిన సత్యవతీదేవి ప్రభావంబును మఱచితివా ? పతివ్రతలనఁగా నేమిగాఁదలంచు చుంటివి ?

యము:-(సింహాసనమునుండి దిగి గజగజవణకుచు హీనస్వరముతో) నీ విభునిమాత్రము నీవు వడయఁజాలవు.

సావి:- (కఠినముగా) ఏమీ ! నావిభుని నేను బడయఁజాలగా ?
 ఎంత కర్ణఃకోపముగా బలకుచుంటివి ? సూర్యనందనా !
 తనువా ! ఈ నా కడసారి పలుకులు చిక్కఁగా నాలకించుము
 పతిభక్తి పరాయణునగు నాకీ పతివియోగంబు దప్పదేని బ్రహ్మ
 సృష్టియొనర్పఁ గలఁడా ! సూర్య చంద్రులు సంచరింపఁగలరా !
 నక్షత్రంబులు ప్రకాశింపఁగలవా ! చెతుర్దశ భువనంబు లండఁ
 గలవా ! అగ్ని ప్రజ్వలింపఁగలఁడా ! వాయువు వీపఁగలఁడా !
 నీ ఏ సింహాసనంబునఁ గూరుచుండి జీవులను విచారింపఁగలవా !
 కాలచక్ర మొకచుటయినను తిరుగఁగలదా ! నదులు ప్రవ
 హించఁగలవా ! [అని కోంచుముండి] పితృపతీ ! నీ వింతట
 నైనను నా విభుని నా కొనంగి నన్నీ సంతోషపెట్టుము.
 లేచెని యిదిగో ! యిటువిచుము. [అని ఏమేమోయనఁబోవును]

యము:- [మహా భయముతో] సావిత్రి ! సావిత్రి !! తొందర పడ
 కుము ! తొందరపడకుము !! నీ యిచ్చవచ్చిన వరం బేదైనఁ
 గోరు మిచ్చెద.

సావి:- ధర్మరాజా ! ఇంతకు మున్నమును సత్యవంతుని జీవితమును
 దక్క నేదేని నొక వరంబుగోరు మిచ్చెదనని చెప్పుచూ వచ్చి
 తిరి. ఇప్పుడది లేదు. కావున నా కా వరం బనుగ్రహింపుడు.

యము:- ఓ పరమపతివ్రతాశిరోమణీ ! సావిత్రి !

గీ. కొనుమిదే నీకు నొసఁగితిఁ గూర్మిమగని
 బ్రతుకునింకఁ జతుశ్శతాబ్దములు వీడు
 క్రమముగాఁ గాంచు నూర్పుర విమలయశుల
 శూరులనడగు వుత్త్రుల నుదతి పొమ్ము.

ఇదిగో ! కన్నులు మూసికొనుము. రెప్పపాటు కాలములో
 నీ విభుకరీర మున్నచోటికిఁ జేరఁ గలవు.

సావి:- [కన్నులు మూసికొనును]

(తెరపడును)

తృతీయరంగము

(సావిత్రి సత్యవంతుని శిరంబును దన తొడపైని నిడుకొని
కూర్చుండి యుండును) (తెర యెత్తఁబడును)

సత్య:- (అటు నిటు పొరలును)

సావి:- అహా! ఇప్పటికిఁ గదా నేను భస్మ్యురాలనైతిని.

సత్య:- (బలవంతునిగాఁ గన్నులు విప్పి చూచును)

సావి:- హృదయేశ్వరా! హృదయేశ్వరా!! (అని పిలుచును)

సత్య:- అబ్బా! అబ్బా!! ఎట్టి యిక్కట్లుల పాలైతిని. (అని లేచి,
సావిత్రిం జూచి) హృదయేశ్వరీ! యమపాశ బద్ధుండనైన నే
నెట్లు తిరుగ బ్రతుకఁగలిగితి!

సావి:- జీవితేశ్వరా! మీ కా విషయంబు నవిస్తరముగా నెఱింగింతు.
మీరు కడు బడలి యుంటిరి. ఈ రేయి విచ్చటఁ గడపి
రేఁవేగుదము. కొంతతడ విచ్చట విశ్రమింపుడు.

సత్య:- సతీమణి! ఇప్పుడర్థరాత్రమైనది. నాతలిదండ్రులెంతగా మన
లను గూర్చి విలపించుచుండిరో! మన మిప్పు డాలస్యము
చేయక యాశ్రమంబునకుఁ బోవుదము రమ్మ.

[నిష్క్రమింతురు] [తెరపడును]

తురీయరంగము

[స్థలము—పర్ణశాల, భానుమతీ ద్యుమత్యేచులు] [తెరయెత్తఁబడును]

ద్యుమ:- [తనలో] హా! పుత్రా! విరోధిలతాలవిత్తా!

ఉ. నిద్దుర లేచినంతటనె నీవు సపర్య లొనర్ప నుందువ్రా

ముద్దుల పుత్రుడా! విపిన భూముల నీ విధి నిన్నినాళ్ళు మా

యిద్దరితో సమీపగడ యిక్కటులం బడుచుంటి వన్న ! యీ
ప్రొద్దు నిశీధియైనను మమున్ గనఁజేరవదేమికోపమా ?

(భార్యపంకఁ జూచి) హృదయేశ్వరీ ! కొడుకును, గోడలు
నీ దినంబున నింతవఱకుఁ బర్లఁజాలకుఁ జేరరై యి. కోడలివృత్తికి
భుజించి నాల్గు దినంబు లగుటంజేసి యేమైన విపత్తు సంభవించి
యుండెనా ? లేక భగవంతుండు నాకీ దృష్టి ప్రసాదించి
నన్నేమైనఁ బరీక్ష యొనర్ప సంకల్పించి యుండెనా ? యని
నామనంబునకు సందియంబు గలుగు చున్నది.

భాను:- హృదయేశ్వరా ! కడు ముదుసలులమైన మనలఁబాసి యొక
నిమిషమైన సుండని కొడుకును, గోడలు నింత వఱకు రాకుండు
టను జూడ నేదో ముప్పు వాటిల్లి యుండుననియే నాకును
దోచుచున్నది. లేనిచో నేటికి రారు ?

ద్యుమ:- హా పుత్రా ! సత్యవంతా ! [అని దిక్కులుపరికించి] ఏమీ!
ఎటు చూచినను వచ్చుచున్నట్లు కాన్పింపదు. అయినను,
నే నిట్లు ప్రశ్నించి చూచెద.

సీ. సంయమిశ్వరులార ! సత్యవంతుని జూడ
దెలిసిన నుక్కింత తెలుపరాదె ?

తైలబృందములార ! సత్యవంతుని జూడ
దెలిసిన నుక్కింత తెలుపరాదె ?

సకల వృక్షములార ! సత్యవంతుని జూడ
దెలిసిన నుక్కింత తెలుపరాదె ?

సరసీగణములార ! సత్యవంతుని జూడ
దెలిసిన నుక్కింత తెలుపరాదె ?

గీ. శారికా కీర బర్హిణ చక్రవాక
బక కపోత పారావత పంక్తులార !

నేడు మా సత్యవంతుని జాడమిటుఁ

దెలిసి యుండిన నెక్కింత తెలుపరాదె ?

హా! తండ్రీ! జగన్మోహనాకారా! కదల మెదల లేని
కడు ముదుసలుల మైన మమ్ము నీ యరణ్యంబున డించిపోయి
తివే! నా మొఱాలకించిన వా రొక్కరైనను లేరే! ఓ సర్వ
రక్షకా! నీవేదిక్కు! నీవే తోడు! నీవేనీడ! (అని నివ్వెఱ
పడి చూచుచుండును.)

(అంత సావిత్రి సత్యవంతులు ప్రవేశింతురు.)

ద్యుమ:- (సత్యవంతుని గొఁగిలిండుకొని) నాయనా! సత్యవంతా!
ఇంత ప్రాద్దుపోవుదనుక వనంబులో నేమిసేయు చుంటిరి ?

సత్య:- తండ్రీ! పండ్లును, దర్బలును గోసి యొక్కచో భద్రవఱవి
కాష్ఠంబుల భేదించు నెడం గలిగిన శిరోవేదనంబునకు నిలువలేక
పుడమిపైఁ గొంచెము సేపు విశ్రమించితి నొ లేదో కాని
యముండప్పటి కప్పుడు నన్నుం దన పాశబద్ధునిం జేసెను.

ద్యుమ:- (ఆశ్చర్యముతో) నాయనా! సత్యవంతా! అట్టి నీ
వెట్లు మగుడ రాఁగలిగితివి ?

సత్య:- తండ్రీ! మీ కా విషయంబు మీ కోడలు ఫలిస్తరంబుగా
జెప్పఁ గలదు.

సావి:- మామగారూ! ఇటు వినుఁడు. మీ తనయున కీ దినంబున
మరణంబు సంభవించునని నారదమహర్షి మున్ను నా కెఱిం
గించుటం జేసి నే నీ దినంబున సీతని నేమిటి యుండరాదని
తలంచి మీ యనుజ్ఞ వడసి యాయనతో వనంబున కరిగితిని.
అచ్చట మేమిడువురము కొంత తడవు వనవిశేషంబులఁ
జూచుచుఁ బ్రొదువుచ్చి, తిరిగి వర్ణశాలకు బయలుదేలు సమ
యంబున, యముండు సనుడెంచి మీ కుమారుని ప్రాణంబు
లం గొని దక్షిణాభిముఖుండై పోవుచుండెను. అప్పుడు నేను

యము ననుగమించుచు ననేకవిధములఁ బ్రార్థింప, నతఁడెట్టకేలకు
దయార్ద్రహృదయుండై నాకు నాలుగువరంబులను గ్రహించె.

ద్యుమః— (ఆశ్చర్యంతో) తల్లీ ! ఆ వరంబు లెయ్యవి ?

నావిః— మహాభాగా ! ఒక వరంబున నీలఁడు ఖజీవుండయ్యె. రెండు
వరంబులు, మీకుఁ బోయినదృష్టియు, నవహృదరాజ్యంబును
ప్రాప్తించుటకు హేతువులయ్యె, నొకవరంబు మదీయజనకునకు
సుతశత లాభంబు గలుగుటకుం గారణంబయ్యె.

ద్యుమః— (మహానందముతో) తల్లీ ! సావిత్రి !

గీ. వివిధ విధములఁ గష్టించి పితృవతిని ను
తించి సాశ్వరాత్ముల మంతరించకుండఁ
బుడమిఁ బునరుద్ధరించిన పూజ్యురాల
వమ్మ నీ కథ కీర్తనీయము ధరిత్రి.

సత్యః— హృదయేశ్వరీ ! ఎట్టి ధీరురాలవు ! ని న్నేమని కొనియా
డుదును.

సీ. మునిదారతోనైన ముచ్చటించని నీవు
యమునితో నెట్లు మాట్లాడి నావు ?

నలును కాలికిసోక నడువనరని నీవు
ముండల్రోవల నెట్లు పోయినావు ?

నిష్కుటంబులఁ జూచి నివ్వెటవడెడు నీ
వసివత్రవనము నెట్లటసినావు ?

కాసారములుగాంచి కడుభీతిపడు నీవు
తదైవతరణి నెట్లు దాఁటినావు ?

గీ. భీకరాకార తీవ్ర దంష్ట్రాకరాళ
కాలజీమాత సన్నిభగాత్ర, కాల
పాళ దండధరోద్దండ పాణులైన
కాలుదూతల నీ వెట్లుగాంచినావు.

(అంత, నుబుద్ధి ప్రవేశించును)

నుబుద్ధి:- ద్యుమత్యేనమహారాజా ! నమస్కృతులు.

ద్యుమ:- సచివాగ్రేసరా ! నుబుద్ధీ ! (అని కాగిలించుకొని) ఎంత కాల మెంతకాలమునకు మరల నిన్నుంగాంచి సంతసించు భాగ్యంబు లభించినది. తండ్రీ! నీవేమికార్యార్థియైవచ్చితివి?

నుబు:- దేవా ! ఇటు వినుఁడు. తమ ప్రత్యర్థియైన విజయసింహుని పరిపాలనంబునకేంతయుఁ గినిసి ప్రజలంతని శాసనంబుల నుల్లంఘించుటఁజేసి చేయునదిలేక యతఁడు నిన్నటిరాత్రి సకుటుంబముగా నెచ్చటికో పాటిపోయెను. దానంజేసి ప్రజలెల్లరు రాజ్య పాలనం బొనర్చుటకు మిమ్ముం దోడ్పాని రమ్మని నన్నంబుత్తెంచియున్నాడు. భద్రగజంబును దీసికొనివచ్చి నేనానులిందే యున్నవారు, గావున తమకు సకుటుంబముగా సత్య రము బయలుదేలి రావలయునని ప్రార్థించు చున్నాఁడను.

ద్యుమ:- మంచిది. అటులే పోవుదము. ఇంకఁ గావలసినదేమి ?

సత్య:- గీ. కలహములుమాని న్యాయమార్గమునరాజు
 లుర్విఁ బరిపాలనమునేయు చుండ్రుగాతఁ
 బరమ సుచక్ర సావిత్రి వనితవ్రాలె
 ప్రేమ భర్తల స్త్రీలు సేవింతుగాత !

నుబు:- తథాస్తు ! (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

పంచమాంకము — సంపూర్ణము.

గ ద్య ము :

ఇది శ్రీకుంటముక్కల వంశవయఃపారావారరాకానుధాకర గౌతమన
 గోత్రాపస్తంబసూత్ర లక్ష్మీకాంతయామాత్య జ్యేష్ఠ పుత్ర
 వేంకటజానకీరామశర్మభిధేయ ప్రణీతంబైన
 సావిత్రి సత్యవంతీయ నాటకము
 సంపూర్ణము.

శుద్ధి

పుటంపంక్తి	తప్పు	ఒప్పు	పుటంపంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4 3	పరిమిశ	పరిమిశ	43 5	(అందఱు నిష్క్రమింతుడు)	(నిష్క్రమింతుడు)
5 16	దవనము	దీవనము			
	18 నాశోమ	అశోమ			
6 20	మహర్ణ	మహర్ణ	7	వల్కలూజిన	వల్కలూబర
	21 క్తిరనీ	క్తిరనీ		ధారియె	ధారియె
11 26	వ్యంబునక	వ్యంబునక	50 18	వెఱుంగక	వెఱుంగక
	27 దారా	దార	55 21	శిశోవేద	శిశోవేదన
12 20	ప్రాయము	పాయము	57 5	లిండ్లనే	లిండ్లనే
13 11	నామయన	నామనయన	62 8	ఎట్టికేలకు	ఎట్టికేలకు
16 14	కలదే ?	కలదే ?	19	వేకొక్క	వేకొక్క
22 22	భక్షించుచె	భక్షించుచె	64 8	దమయంతి	దమయంతి
24 27	కాయా	కాయా	21	ప్రతివ్రతా	ప్రతివ్రతా
29 6	కూడను	కూడను	55 6	కొమార్తెను	కొమార్తెను
	18 నీవాల	యీవాల		సావిత్రియను	సావిత్రియను
31 5	ప్రతికర్షిగ	ప్రకృతిసిద్ధ		వేరయదురు	వేరయదురు
35 18	సంగడిండ్రతో	సంగడిండ్రతో	78 6	సమర్తి	సమర్తి
33 23	గలద	గదల	79 9	చుట్టయిన	చుట్టయిన
41 6	కొమార్తె	కొమార్తె	17	చెప్పుమా	చెప్పుమా
45 2	వల్కలూజిన	వల్కలూబర			
	ధారియె	ధారియె			

మద్రాసుస్థానిత్యమలలోని శేఫలకార పరస్పరాదేశములు అర్థానుష్ఠాన న్యూలాభికములు విడిచి ముఖ్యమైనవి మాత్రమే సవరింపబడినవి.

41 1	దర్శనమునకే	దర్శనమునకే	గురుస్తుతిలో	యనఘ	యనఘ
42 22	జేయించు	జేయించు	ప్రశంసలో	విహితులు	హితులు
64 23	ధరా	ధరా	విజ్ఞప్తిలో	సుమార్పిటికి	సుమారిప్పటికి

ప్రాప్తిస్థానము :

కుంభముక్కుల వేంకట జానకీరామశర్మ

పెనుగుదురుపాడు

వలివేరు పోస్టు

* *

(వయా) తెనాలి
